

Hele Danmarks Familieklub

- **En kvalitativ undersøgelse af Familieklubbens bidrag, til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst.**

Speciale

Kandidatuddannelsen i socialt arbejde

Speciale, Modul 4

Dato for aflevering: 2. juni 2020
Vejleder: Andreas Møller Jørgensen

Udarbejdet af studerende: Jane Svendsen (2014 63341)

Antal anslag: 167.957

Abstract

This thesis examines the voluntary social work in the whole of Denmark's Family Club. The study focuses on what issues are addressed, and how in practice these are addressed, and how the whole of Denmark's Family Club can work with issues, that can be understood as a contemporary diagnosis such as anxiety, depression, exhaustion and stress as a symptom of lack of recognition

The thesis seeks to answer the overall problem statement, as to whether the voluntary social work in the whole of Denmark's Family Club, can contribute to the social work in a Danish social context. To answer the problem statement, two sub-questions are worked out:

What social issues are addressed in the whole of Denmark's Family Club and how are these issues addressed in practice, to contribute to solutions?

How can the whole of Denmark's Family Club work on issues that can be understood as a contemporary diagnosis?

To answer the problem statement, the empirical approach is based on interviews of both volunteers and families, to get answers on how the work is done in practice, and also how it is experienced, and hence the benefit to the families.

The thesis's theoretical approach to science is hermeneutic, and my own understandings and reflections are therefore explained, since this approach has significance, for the preparation of the analysis and thus the final understanding of the problem formulation.

Since the hermeneutical approach is based on interpretation, and therefore it is my interpretations that underlie my answer to the overall problem statement, I am therefore conscious of a different approach, might come to a different understanding. The thesis's analysis was prepared according to Axel Honneth's theory of recognition, and Zygmunt Bauman's theory of liberation, as well as my own understandings. Together, it contributes to an understanding of the voluntary social work carried out and received in the whole of Denmark's family club, and how it can contribute to social work, in a Danish social context.

The analysis shows a pattern, that recognition is a pervasive theme, and which I understand, through analysis, also has a great impact on the approach of volunteers and the benefits of families. Based on my interpretation of the analysis, compares with previous statements by among others, Søren Juul, Anders Petersen, Charles Taylor, and other relevant literature covering the field of voluntary social work and community development, I believe that it can

be argued, that the whole of Denmark's family club contributes to social work, in a social context in several areas.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Indledning	6
Introduktion og baggrund for valg af emne.	7
<i>Hele Danmarks familieklub</i>	9
Problemformulering:	10
Litteraturreview	10
Baggrund for udvalgt litteratur	11
Problemfelt	12
<i>Frivilligt arbejdes historie</i>	12
<i>Frivilligt arbejde i nutiden</i>	14
<i>Behovet for frivilligt socialt arbejde</i>	16
<i>Det moderne samfund</i>	18
<i>Et menneskeligt behov</i>	20
<i>Den moderne familie og presset fra samfundet</i>	22
<i>Opsummering: Hvilken betydning har samfundsudviklingen for danske familier</i>	23
Metode og dataindsamling	24
<i>Design</i>	24
<i>Hermeneutisk videnskabsteori</i>	25
<i>Forforståelser</i>	26
<i>Abduktiv analysestrategi</i>	28
<i>Ontologi og Epistemologi</i>	28
<i>Informanterne</i>	29
<i>Kvalitativt interview</i>	29
<i>Kvalitetssikring</i>	31
<i>Forskningsetiske overvejelser</i>	32
<i>Refleksion over metodevalg</i>	32
Teori	33
<i>Refleksion over teorivalg</i>	33
Axel Honneths Anerkendelsesteori	35
Zygmunt Bauman, Frigørelse	36
<i>Opsamling</i>	37
Analyse	38
Analysedel 1	38
<i>De frivilliges udbytte</i>	39
<i>Hvorfor familierne deltager</i>	40
<i>De fire elementer i Familieklubben</i>	41
<i>Frivilliges opfattelse af familierne</i>	43
<i>Arbejdet med støtte og rådgivning</i>	44
<i>Arbejdet med styrkelse af familierne</i>	45
<i>Arbejdet med at bryde den negative sociale arv.</i>	47

<i>Hvad Familieklubben bidrager med til familierne</i>	51
<i>Frivilligt socialt arbejde versus professionelt socialt arbejde</i>	52
Besvarelse af første underspørgsmål	53
Analysedel 2	54
<i>Familiernes udbytte</i>	55
<i>Positiv effekt</i>	57
Besvarelse af andet underspørgsmål	59
Specialets problemformulering	60
<i>Opsummering af besvarelser på specialets underspørgsmål</i>	60
Samlet besvarelse	62
<i>Tilgang og arbejdsmetode</i>	62
<i>Forskellig opfattelse af problemstillinger</i>	63
<i>Personligt udbytte</i>	64
<i>Samtidsdiagnoser</i>	65
Besvarelse	65
Perspektivering	67
Litteraturliste	71
Bilagsliste	74

Indledning

Specialets interesse er på projektet Hele Danmarks Familieklub. Årsagen er, at jeg som deltager i Familieklubben, efter nogle ganges fremmøde blev opmærksom på, at det tilsyneladende var et projekt, og blev derefter nysgerrig på årsagen bag, samt efter hvilke kriterier projektet er oprettet efter. Jeg undersøgte dette nærmere og blev derfor nysgerrig på, hvilke problemstillinger det frivillige sociale arbejde i Familieklubben adresserer, hvordan der praktisk arbejdes med dem og hvordan det kan bidrage til det sociale arbejde, i en dansk samfundsmæssig kontekst.

Jeg indleder med, kort at gøre rede for samfundsudviklingen, der ifølge Søren Juul har udviklet sig til et præstationssamfund, og har produceret et samfund af individualister. Jeg kommer dernæst ind på mit interesseområde som er Hele Danmarks Familieklub, som specialet skal omhandle. Interessen for dette bunder i synet på samfundet som konkurrencepræget og individualiseret, og hvad det er der kan motivere familier til at melde sig til frivillige initiativer, og især hvad det er, det frivillige sociale arbejde i en familieklub kan bidrage med, til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst. Dette har jeg valgt at undersøge, ved at interviewe nogle af de frivillige og nogle af de deltagende familier, for at undersøge hvilke problemstillinger der adresseres og hvordan der arbejdes med dem, samt for at undersøge hvilket udbytte de deltagende familier får, af at deltage.

Efterfølgende gør jeg rede for, og belyser udvalgt litteratur, for at skabe et omfangsrigt overblik over den frivilliges sektors udvikling og nuværende tilstand, samt går mere i dybden med samfundsudviklingen og et voksende behov for anerkendelse som en samtidsdiagnose, og belyser også en faglig sociologisk begrundet holdning til, hvad det vil sige at være familie i den moderne kultur, og på hvilken bekostning det kan være.

Efterfølgende gøres rede for design og metode, der inkluderer den hermeneutiske videnskabsteoretiske metode specialet er udarbejdet efter, samt beskrivelse af refleksioner over til- og fravalg i processen og hvilken betydning det har for specialets tilvirkning.

Specialets problemformulering søges besvaret ved hjælp af interview af både frivillige og familier, der deltager i Hele Danmarks Familieklub. Interviewene er ikke foretaget på baggrund af interesse i informanternes fortolkninger af arbejdet, men for at få et indblik i, hvordan arbejdet i praksis udføres og hvordan det for familierne opleves.

Teoriernes analyse udarbejdes efter, er Axel Honneths anerkendelsesteori og Zygmunt Baumans teori om frigørelse. Teorien om anerkendelse kan bidrage med at forklare og

forstå hvordan mangel på anerkendelse kan ses som en samtidsdiagnose, der kan munde ud i reelle psykiske diagnoser, der kan besværliggøre eller udfordre den enkelte at deltage i sociale sammenhæng, og i samfundet på lige fod med alle andre og altså kan medvirke til udvikling af sociale problemer.

Zygmunt Baumans teori om frigørelse, kan bidrage med at forklare og forstå, den individualistiske samfundsudvikling og hvad denne udvikling kan have af betydning for det enkelte individ.

Analysen er i to dele, hvor mine to underspørgsmål søges besvaret med udgangspunkt i indhentet empiri, og i en vekselvirkning mellem empiri, de ovenstående teorier, og mine egne forforståelser i en hermeneutisk spiral. Ved at besvare de to underspørgsmål, vil jeg endeligt besvare specialets problemformulering.

Da specialet omhandler frivilligt socialt arbejde i en samfundsmæssig kontekst, vil jeg efter besvarelse af specialets problemformulering, lave en perspektivering til den nutidige corona pandemi og den situation vi både som enkeltindivider og som samfund står i.

Introduktion og baggrund for valg af emne.

Følgende afsnit giver en introduktion til interessen for specialets emne og baggrunden for det. Interessen for emnet, er en generel samfundsudvikling, hvad det betyder for det enkelte menneske at være del af et moderne samfund, og hvilken betydning det kan få, for den samlede familie og deraf, hvad frivilligt socialt arbejde derfor kan bidrage med, i en samfundsmæssig kontekst, ved at arbejde med samlede familier.

Søren Juul skriver i sin bog "Selvets kultur" (Juul, 2017), om hvordan velfærdsstaten handlede om at skabe sociale borgere, der tog ansvar for hinanden i fællesskab og om hvordan fremkomsten af neoliberalismen, i stedet har fremmet konkurrencen mellem mennesker. Søren Juul mener at dette har skabt en ny mennesketype: ". . . en ny opportunistisk personlighedstype har erstattet velfærdsstatens gode medborgere" (Juul, 2017, s. 15) og mener med dette, at da Danmark blev mere en konkurrencestat, skete dette også på det personlige plan, hvor vi hver især er blevet mere individualiserede og konkurrenceprægede. Det er denne overgang, som Søren Juul kalder selvets kultur, der er blevet forstærket af moderniteten og som dermed har påvirket fællesskabsfølelsen i samfundet (Juul, 2017).

Søren Juul henviser i sin bog, også til den Canadiske filosof Charles Taylor der mener, at til trods for modernitetens idealer, som selvrealisering og menneskets ret til at træffe selvstændige valg, kan dette også blive til det negative modsatte. Altså at selvrealisering vendes til selvcentrering og dermed overses, at: “. . . *de gode ting i livet ofte kun opstår, når vi deler dem med andre . . .*” (Juul, 2017, s. 39). Med dette citat mener Søren Juul, at et menneske først kan udvikle sin egen selvbevidsthed, med anerkendelse fra andre (Juul, 2017).

I vores moderne samfund, hvor kravene til den enkelte er høje, er der i bund og grund, ifølge Søren Juul, en mangel på generel anerkendelse. Dette begrunder han med de moderne lidelser, der findes i samfundet i dag, som eksempelvis udmattelse, stress og depression (Juul, 2017). Er disse lidelser lig med, at det moderne samfund skaber mange af de sociale problemer, og hvad er et socialt problem?

Hvad der er et socialt problem, kan defineres på flere måder. Jeg har valgt definitionen fra Psykologisk Pædagogisk Ordbog som lyder: *“Situation og forhold som motiverer og nødvendiggør at de sociale myndigheder sætter ind med bistand efter gældende regler, fx ressourceproblemer, misbrugsproblemer”* (Andersen, Hansen & Varming, 2012, s. 469). Lidelserne Søren Juul beskriver, kan derfor argumenteres for at være sociale problemer, da lidelserne kan diagnosticeres og derfor kræver myndighedernes bistand. Om disse kan kureres med anerkendelse alene kan diskuteres, men som Søren Juul skriver: *“Men hvis jeg ikke værdsættes for de værdier, jeg tilskriver mig selv, fører det til skade på min identitet. . . I den forstand er manglende anerkendelse en form for undertrykkelse”* (Juul, 2017).

Manglen på anerkendelse kan ifølge Søren Juul, betragtes som en samtidsdiagnose, da han skriver der er en generel mangel, og at det altså rammer bredt og har konsekvenser. Da det ikke kan siges at være en socialt problem, er der ingen myndighed der kan tage sig af dette, og derfor er det samfundet selv, altså det frivillige sociale arbejde, der kan medvirke til at rette op på manglen og gøre opmærksom på det.

Både Søren Juul og Charles Taylors teorier henvender sig hovedsageligt, til individualiteten og konkurrencen mellem individer på arbejdsmarkedet og i de professionelle erhverv, men jeg mener der kan argumenteres for, at denne udvikling også afspejles i civilsamfundet. Dette kan der blandt andet argumenteres for, ved stigningen af ensomme mennesker i Danmark. Eksempelvis skriver tidligere formand for psykiatrifonden, Anne Lindhardt, på Psykiatrifondens hjemmeside: “. . . *men vigtigst er den fundamentale oplevelse af, at man eksisterer, at man har betydning og bliver anerkendt af andre mennesker*” (Lindhardt, u.å.)

Der er ingen tvivl om, at pres på den enkelte også lægger pres på den samlede familie, og sociale problemer kan opstå. Jeg har derfor valgt at specialet skal omhandle Hele Danmarks familieklub som jeg præsenterer i næste afsnit. Jeg vil i specialet undersøge de frivilliges praktiske arbejde med familierne, og også undersøge hvordan familierne oplever det frivillige sociale arbejde der udføres. Derudover har jeg også interesse i årsagen til eller motivationen der ligger bag årsagen til, at familierne har valgt at deltage i Familieklubben. Samlet vil dette give et billede af om, eller hvordan det frivillige sociale arbejde der udføres i Familieklubben, kan bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst.

Hele Danmarks familieklub

Hele Danmarks Familieklub har annonceret blandt andre steder på facebook, og søger man på Google på "Hele Danmarks Familieklub", lyder beskrivelsen:

Familieklubben er et FEDT sted for børn og deres familier, der både giver supergod familietid med hinanden og med andre familier. Vi giver hinanden overskud og fællesskab i hverdagen – og ikke mindst masser af god energi og smil på læben at gå hjem med (Hele Danmarks familieklub, 2018).

Tilmeldingen er for seks måneder, hvor man mødes to gange om måneden, og op til ni familier kan være i gruppe sammen. Der er leg, kreative aktiviteter og et fælles sundt måltid, som de frivillige handler ind til og oftest også tilbereder, så der er tid til at tale sammen indbyrdes, og mulighed for at få nye bekendtskaber (Hele Danmarks familieklub, 2018).

Familieklubben er drevet af frivillige gennem FKUM og KFUK (spejdernet, u.å.), og er et projekt der startede i 2017 og afsluttes i 2021 med evaluering. Ønsket er, at det fremover skal blive et fast tilbud, fordelt over hele landet.

Det er A. P. Møller Fonden, der står bag støtten til projektet og har doneret et stort beløb til KFUM's Sociale Arbejde, FDF og KFUM-Spejderne, til udførelse af projektet. Målet er at etablere 175 familiekubber og tilsammen op til 1.500 deltagere i den femårige periode i alle landsdelene (A.P. Møller fonden, u.å.).

På A. P. Møller Fondens hjemmeside står: "Familiekubberne skal støtte udsatte familier i at skabe et stabilt familieliv, der giver en tryk ramme for børnenes udvikling, læring og trivsel. Dette skal styrke familiernes sociale bæredygtighed og give børnene bedre chancer for en god fremtid" (A. P. Møller fonden, u.å.) og: "Familiekubberne sammensættes af familier med

forskellige sociale baggrunde, så ressourcestærke familier og familier med færre ressourcer mødes til gensidig gavn” (A. P. Møller fonden, u.å.).

Der er altså mere end kun hyggeligt samvær bag projektet, som var den første beskrivelse, og jeg opfatter derfor baggrunden for fondens støtte, til at være af samfundsmæssig interesse på den måde, at familier kan samles på tværs af sociale lag og interesser til fælles socialt samvær og gensidig støtte og anerkendelse, af at være sammen et neutralt sted uden mulige fordomme, der lettere kunne opstå i andre sammenhænge.

På baggrund af ovenstående har jeg formuleret følgende problemformulering jeg vil søge at besvare:

Problemformulering:

Specialets overordnede problemformulering lyder:

Hvordan kan frivilligt socialt arbejde, i projektet Hele Danmarks Familieklub bidrage til det sociale arbejde, i en dansk samfundsmæssig kontekst?

Specialets to underspørgsmål lyder:

Hvilke sociale problemstillinger adresseres i Familieklubben og hvordan arbejdes der i praksis med familierne, for at bidrage til løsninger?

Hvordan kan familieklubben arbejde med problemstillinger, der kan forstås som en samtidsdiagnose?

Litteraturreview

Ved søgning på frivilligt arbejde med familier, har det ikke lykkedes mig at lokalisere relevant forskning. Hits der fremkommer, omhandler hvordan familier kan tage del i frivilligt arbejde, og hvordan der arbejdes frivilligt med familier hvor børnene er i fokus, men ikke familien som et samlet hele, som er konceptet bag Hele Danmarks Familieklub.

Baggrund for udvalgt litteratur

I dette afsnit gives et overblik over den litteratur jeg har lokaliseret, og hvordan. Det viser også til- og fravalgs processen, i forhold til hvad jeg har vurderet som relevant at inddrage i specialet, for at belyse relevansen for det frivillige sociale arbejde med familier i Danmark.

Udgangspunktet for specialet, er interessen for hvordan det frivillige arbejde, i Hele Danmarks familiekлуб udføres, og kan bidrage til det sociale arbejde, i en dansk samfundsmæssig kontekst.

Jeg startede med at søge på "Frivilligt arbejde med familier" på google og fandt, at Røde kors også har et forløb som Hele Danmarks Familiekлуб, kaldet Familienetværk. Her mødes familier også to gange om måneden, hvor de sammen planlægger hvad tiden skal bruges på. Røde kors skriver på siden, at de målretter aktiviteterne efter sociale fælles aktiviteter, udflugter med fælles oplevelser og praktisk hjælp, såsom budgetplanlægning eller fysisk leg med børn, der styrker deres psykosociale udvikling (Røde kors, u.å.).

Herefter søger jeg lidt bredere og får, for hver søgning en ny forståelse, der leder videre til andre søgninger som jeg her vil beskrive.

Jeg søger, blandt andre, i Forskningsnetværket for civilsamfund og frivilligheds database (Cifri) og Vive, samt Center for Frivilligt Socialt Arbejde (CFSA). De fleste publikationer der er tilgængelige, har fokus på optælling af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde og er ikke relevant i forhold til besvarelse af min problemformulering, men er interessant, i forhold til selve forståelsen af det frivillige arbejde.

I Vives database finder jeg udgivelsen: "Den frivillige sektor i Danmark - omfang og betydning" (Boje, Fridberg & Ibsen, 2006), der kan medvirke til at definere og forstå de frivillige arbejdere. Publikationen er det danske bidrag, til et større internationalt forskningsprojekt med 50 lande, og består af tre delstudier med forskellige indgangsvinkler, der bidrager til forståelse af den frivillige sektor. Her fandt jeg også opfølgeren til undersøgelsen: "Den frivillige sektor i Danmark" fra 2012 (Fridberg & Henriksen 2014). For at give en forståelse for det frivillige arbejde i et historisk perspektiv, finder jeg også gennem Vives database publikationen: "Danmarksbilleder. SFI's forskning gennem 50 år" (Haahr og Karlsson, u.å.) og på Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside finder jeg: "Historien om den frivillige sociale indsats" (Social- og Indenrigsministeriet, u.å.). Heri står blandt andet, at det frivillige arbejde afspejler samfundets problemer, hvorfor jeg blev mere nysgerrig på

samfundsproblematikker og behovet for socialt arbejde, og betydningen af dette for den danske familie.

Jeg finder på Moodle, rum for valgfag: "Frivilligt arbejde" og "Sociale patologier og socialt arbejde". Herunder finder jeg relevant pensum, der kan medvirke til forståelsen af behovet for frivilligt socialt arbejde og selve baggrunden herfor, i en samfundsmæssig kontekst, samt hvad det moderne samfund kan have af konsekvenser, og om det menneskelige behov for anerkendelse.

Endeligt søgte jeg på AAU's database Infomedia, for at finde frem til nutidig litteratur, om at være familie i det moderne samfund. Min søgning hed: "Samfund og moderne familier" og gav 3.802 hits. Jeg indsnævrede søgningen til avisen Politikken og fik 153 hits. Her fandt jeg artiklen: "DR's serie om det moderne moderskab er uoplyst og banal" (Storm, 2020). Jeg er ikke interesseret i den omtalte tv serie, men artiklen belyser nogle udfordringer, som en familie kan møde i det moderne samfund, som jeg finder relevant, i forhold til min problemformulering.

I næste afsnit vil jeg gennemgå min udvalgte litteratur, og på den måde belyse min opnåede forståelse for det sociale arbejde, baggrunden og behovet for frivilligt socialt arbejde, samt hvorfor det er relevant i det moderne samfund.

Problemfelt

Herunder vil jeg nærmere beskrive hvad min udvalgte litteratur indeholder. Afsnittet er delt op med overskrifter og belyser hver i sær sit område, der tilsammen vil give et overblik og en forståelse, både for det frivillige sociale arbejdes udvikling, men også for samfundets udvikling og endeligt hvordan denne udvikling kan få betydning for den enkelte familie. Til sidst laver jeg en opsummering.

Frivilligt arbejdes historie

Frivillig velgørenhed opstod allerede i 1700-tallet, før grundloven. Dette var enevældens tid, hvor det offentlige også havde forsørgelsespligt over for dem, der ikke selv kunne tjene til deres forsørgelsesgrundlag. Og selv efter Grundlovens vedtagelse, i 1849, bevares denne indstilling. Dog var disse ikke længere værdige medborgere, da der var enighed om, at offentlig forsørgelse skulle have konsekvenser, hvorfor disse borgere blev betragtet, som uværdige. Først senere ændredes denne opfattelse til, at ikke alle situationer er

selvforskyldte og at der derfor også var værdigt trængende, som eksempelvis syge og handicappede (Social- og indenrigsministeriet, u.å.).

De uværdigt trængende blev offentligt forsørget, hvorimod de værdigt trængende også blev støttet af samfundet borgere med større økonomisk rådighed, gennem foreninger baseret på et kristent grundlag. Disse foreningers arbejde, med at øge opmærksomheden på borgernes udfordringer, har medvirket til en positiv ændring af den generelle holdning, til mennesker med sociale problemer, og kan også have medvirket til, at det senere blev indskrevet i lovgivningen om sociale ydelser (Social- og indenrigsministeriet, u.å.).

I 1933 indførtes Socialreformen og lagde fundamentet til velfærdsstaten, hvor staten herefter fik ansvaret for borgerne og deres velfærd. Dog var der stadig plads til frivilligt arbejde, da dette arbejde kunne udfylde en plads i samfundet som det offentlige ikke kunne. Men, samtidigt med at den offentlige sektor vokser, bliver mere social og sikrer lige offentlige ydelser til alle, blev den individuelle indsats og værdiorienterede indsats fra frivillige organisationer frasorteret af befolkningen. Dette betød at frivillige organisationer måtte tilpasse sig, og fik mere rollen som serviceleverandører, i forlængelse af velfærdsstatens udbygning af egne serviceopgaver (Social- og indenrigsministeriet, u.å.).

Efter industrialiseringen ændrede samfundet sig, til et mere informations- og servicesamfund. Denne ændring skete især efter 1980, hvor velfærdsstaten i flere år havde været økonomisk presset, grundet arbejdsløshed og stigende udgifter. Velfærdsstaten mødte kritik af borgere, der ikke mente deres udfordringer kunne mødes, som så dannede bevægelser, for selv at finde alternative løsninger på sociale problemer.

Dette fik politisk opmærksomhed og både frivillige, men også borgere selv, blev opfordret til selv at tage ansvar. Hermed gik Danmark fra at være en velfærdsstat til et velfærdssamfund. Efter erkendelse af, at sociale problemer ikke alle kunne løses på socialkontoret, opstod politisk nytænkning og udvikling, inden for det sociale arbejde, hvor borgeren skulle inddrages i beslutningsprocesserne i deres eget liv og situation. De frivillige organisationer fik en mere central rolle efter dette, og især værdien af det frivillige sociale arbejde steg. De frivillige organisationer, der udfører socialt arbejde, kan siges at afspejle problemstillingerne i samfundet (Social- og indenrigsministeriet, u.å.).

Den nye interesse for frivilligt socialt arbejde, har sin baggrund i velfærdsstatens begrænsninger, i forhold til at løse sociale problemer, der krævede at andre aktører kunne hjælpe til. I 1980'erne handler dette om ressourceproblemer, men også tryghedsproblemer

og borgeres opfattelse af klientliggørelse. Formålet med samspillet mellem det offentlige og private var, at løse sociale problemer og et håb om, at velfærdsstaten kunne genvinde tillid fra borgeren, ved at komme tættere på borgeren og at disse selv blev inddraget i løsninger. Udover dette var tanken også, at privatisere sociale institutioner til frivillige organisationer, og fra 1983 blev pulje til støtte af frivilligt socialt arbejde stiftet. Center for frivilligt socialt arbejde blev grundlagt i 1990'erne, og der blev herefter afsat penge til udførelse af frivilligt socialt arbejde i kommunerne (Fridberg, u.å.).

Frivilligt arbejde i nutiden

SFI offentliggjorde i 2006 en publikation om omfanget og betydningen af frivilligt arbejde. Heri fremgår det at mange mener, at frivilligt arbejde spiller en stor rolle for sammenhængskraften i samfundet, hvor andre mener at frivilligt arbejde vil forsvinde mere og mere, grundet øget globalisering og individualisering i samfundet. Undersøgelsen viser, at næsten en tredjedel af befolkningen er involveret i frivilligt arbejde, og at der er sket en vækst på området siden begyndelsen af 1990'erne, hvor det var næsten en fjerdedel. Områderne for frivilligt arbejde udgør især idrætsområdet, bolig- og lokalsamfund og social- og sundhedsområdet. Gennemsnitligt bruger frivillige arbejdere 17 timer om måneden på arbejdet (Boje, Fridberg & Ibsen, 2006).

En frivillighedsundersøgelse viser, at en meget stor del af udførerne af frivilligt arbejde, cirka 75 pct., er medlemmer af en forening eller organisation, og udfører arbejdet herfra. Den mindste andel af frivilligt arbejde findes i området uddannelse, undervisning og forskning. Inden for dette område er kun cirka 40 pct. medlemmer af en forening eller organisation (Fridberg, Koch-Nielse & Henriksen, 2006).

Undersøgelsen viser at 38 pct. mænd og 32 pct. kvinder arbejder frivilligt, og har altså en lille overvægt af mandlige frivillige, hvor det især er på fritidsområdet som sport, men også inden for politik og lokalsamfunds områderne. På det sociale område er kvinderne mere aktive, hvilket kan skyldes at kvinder er mere omsorgsgivere, men også at flere kvinder end mænd, er ansat i social- og sundhedssektoren og at mange, efter pensionsalderen fortsætter inden for området som frivillige (Fridberg et al., 2006).

Man kunne tro, at fuldtidsarbejdende har rigeligt at se til, men undersøgelsen viser at netop denne gruppe er meget aktiv, især børneforældre i alderen 30-49. Mindre aktive er de ældre og de grupper i befolkningen, der ikke har en erhvervsuddannelse. Der er også en klar sammenhæng mellem uddannelsesniveau og engagement i frivilligt arbejde, hvor

højtuddannede deltager mere end lavtuddannede. Der ses også en holdnings- og interesse dimension, hvor kirkegængere og politisk interesserede har større interesse, i at udføre frivilligt arbejde (Fridberg et al., 2006).

Årsager til at udføre frivilligt arbejde begrundes, i undersøgelsen, for de fleste med, at det er på opfordring, eller egen eller pårørendes situation. For en meget mindre andel skyldes det nødvendigheden, af et arbejde der skulle udføres og for lidt færre, at det var for at indgå i socialt fællesskab. En meget lille andel giver som årsag, at det skyldes deres arbejde eller uddannelse og for de sidste, at der var tid til overs der så kunne bruges på noget fornuftigt (Fridberg et al., 2006).

Undersøgelsen viser, at halvdelen af de frivillige organisationer har eksisteret siden 1975, og at hver fjerde er kommet til siden 1990, hvilket tyder på en vækst i den frivillige sektor, men også at der er mange der ophører. Dog tyder det på, at tilvæksten er større end frafaldet, da undersøgelse også viser en stigning af medlemmer generelt. Derudover er frivilligt arbejde, for mange foreninger, en nødvendighed, eller er et vigtigt supplement til driften og økonomien.

Af de mange forskellige foreninger og organisationer, identificerer en analyse fire forskellige hensigter og interessefokus:

Interesseforeningen der på en begrænset område, har medlemmernes interesse i fokus og som forsøger at påvirke politiske beslutninger, som eksempelvis retshjælpsforeninger og andre politiske foreninger.

Den idebestemte forening der mere har et samfundsperspektiv, hvor det ikke kun er medlemmernes interesse på et begrænset område, men samfundets interesse generelt. Disse kan også kaldes folkebevægelse, og findes i højere grad inden for religiøse sammenhænge eller natur- og miljø foreninger, og opererer mere på landsplan end på det regionale.

Lokalforeningen fokuserer på de lokale boligområders interesser og løsning af problemer for de lokale foreninger, som boligforeninger, skole- og undervisnings foreninger og flere andre.

Aktivitetsforeningen der er den mest udbredte, der som interesseforeningen også har fokus på egen medlemmers interesser, men udføres som en fritids- og kulturinteresse, som medlemmerne er sammen om og sociale i. Disse er idrætsforeninger og andre fritidsforeninger (Ibsen, 2006).

Den opfølgende undersøgelse fra 2012: "Udviklingen i frivilligt arbejde" fra 2012 (Fridberg & Henriksen, 2014) viser, at omfanget og baggrunden for udførelsen af frivilligt arbejde, ikke har ændret sig mærkbart. Dog er der sket et fald af frivillige, der er tilknyttet eller medlem af en forening. Der viser sig også en tendens for de yngres motivation til at udføre frivilligt arbejde, at det ikke handler så meget om hvad de kan udrette for andre, men mere hvad de selv kan få ud af det, og derfor bliver et middel til at fremstå bedre i visse sammenhænge (Fridberg & Henriksen, 2014).

Det tyder altså på, at selvom der kan være risiko for forhøjet selvcentrering i den øgede globalisering, er der dog stadig tilvækst i den frivillige sektor.

Med ovenstående definitioner af de forskellige organisationers interesser, kan baggrund og årsag for at udføre frivilligt arbejde, altså også være individuelle, og ikke alene have til formål, eksempelvis at hjælpe de udsatte i lokalområdet, men også være af mere personlig interesse og til gavn for den enkelte.

Behovet for frivilligt socialt arbejde

Med den voksende offentlige sektor gennem årene, har der stadig været behov for frivilligt socialt arbejde. Dette ses ved det samarbejde der blev etableret i 1980'erne, og at der tildeles økonomisk støtte fra det offentlige, til det frivillige arbejde. CFA (Center for Frivilligt Arbejde) der blev stiftet i 1992 af Socialministeriet viser tydeligt, at der fra politisk side har været et behov og et ønske om, at der ydes mere frivilligt arbejde, da opgaven for CFA er, at: ". . . fremme og støtte udviklingen af af frivilligt socialt arbejde i Danmark. Derudover er det forpligtet til at formidle viden og erfaringer om frivilligheden til offentlige myndigheder og andre samarbejdspartnere" (Bundesen & Henriksen, 2016, s. 568).

Derudover blev der med "Udvalget om frivilligt arbejdes placering i socialt arbejdes placering i fremtidens velfærdssamfund", skabt ekstra styrke til det frivillige arbejde, da udvalgets opgave var at komme med forslag til, hvordan frivilligt arbejde kunne finansieret og styrkes, i samarbejdet med det offentlige (Bundesen & Henriksen, 2016).

Senest var der i 2010, under VK regeringen et ønske om, at flere fra civilsamfundet ville tilslutte sig frivilligt arbejde ved at udforme Civilsamfundsstrategien (Bundesen & Henriksen, 2016). Heri udtrykker regeringen, at civilsamfundet udgør en samfundsmæssig ressource, som regeringen gerne vil tage hånd om og også udvikle. Regeringen vil derfor give økonomisk støtte, til at udvikle det frivillige arbejde og indføre forløb med sociale indsatser

fra det offentlige, hvor frivilligt arbejde også indgår, og på den måde udvikle det frivillige sociale arbejde (Regeringen, 2010).

Frivillighed er en dynamisk størrelse, og kan ikke defineres eller indrammes. Frivillighed indgår mange steder, som eksempelvis forældreråd og andre bestyrelser som i boligforeninger med mere. Ofte er frivilligt arbejde rekrutteret af det offentligt, til at varetage opgaver de ansatte ikke har ressourcer til, som eksempelvis på sygehuse eller plejehjem, til varetagelse af omsorgsopgaver. Derudover er det sociale arbejdes udførelse også afhængigt af, hvad der defineres som sociale problemer, i den samfundsmæssige kontekst. Som tidligere nævnt, er det en stor og meget bred del af befolkningen, der udfører frivilligt socialt arbejde. Netop denne brede sammensætning af aldersgrupper og faggrupper, der på tværs, deltager i en fælles indsats gør, at der tilsammen vil være stor og bred erfaring til stede og hvor der kan læres gensidigt hinanden (Bundesen & Henriksen, 2016)

De nye udfordringer for det frivillige sociale arbejde i nutiden er, at samarbejde med kommuner, der er økonomisk trængte, kan få flere af de frivillige ind det offentlige og væk fra de oprindelige foreninger. Denne tendens viste undersøgelsen: Fridberg, T. & Henriksen, L. S. (2014) "Udviklingen i frivilligt arbejde" fra 2014 (Fridberg & Henriksen, 2014) som tidligere beskrevet. Derudover skriver Bundesen og Henriksen også om, at måden at være frivillig på har ændret sig. Tidligere har frivillige været det gennem en længere årrække, hvor det har ændret sig til at være i kortere perioder, og også at det, for manges vedkommende, er blevet vigtigere hvad de selv kan få ud af det, som også er nævnt tidligere. Denne udvikling kan gøre det vanskeligt for det fortsatte frivillige arbejde, at få stabile folk der også gør det af den rigtige årsag (Bundesen & Henriksen, 2016).

Udviklingsleder Dorthe Nørregaard ved CFA (Center for Frivilligt Socialt Arbejde) skriver i en artikel "Slip frivilligheden løs" (Nørregaard, 2017) fra 2017 om, hvordan kommuner ofte først efter etablering af et projekt, rekrutterer frivilligt arbejde, hvorfor det kan være udfordrende for de frivillige at engagere sig helhjertet, da de således ikke får en følelse af ejerskab i projektet. Hun gør opmærksom på, at frivillige arbejdere ikke skal erstatte lønnede arbejdere, men er folk der kan tilbyde borgere noget andet af stor betydning, som eksempelvis at være en ven eller ligestillet i en, for borgeren, udfordrende situation. De frivillige er motiveret af lyst, og ikke kun den pågældende arbejdssituation, som for de udsatte borgere kan have stor betydning i mødet med de frivillige. Da de heller ikke er underlagt lovgivning, eller andre målsætninger for den pågældende borger, kan de i stedet møde borgerne hvor de er, og være støtte- og omsorgsgivere (Nørregaard, 2017)

Det moderne samfund

Sociolog Anders Petersen skriver i bogen "Præstationssamfundet" (Petersen, 2016) hvad det vil sige at være menneske i vores tids samfund. Eksempelvis er depression en meget udbredt diagnose, og Anders Petersen mener, at depression bundes i normsættet i samfundet, som er de forventninger og krav der stilles til den enkelte (Petersen, 2006).

Sociologer har interesse i samfundet og de tendenser der hele tiden bevæger sig. Anders Petersen er med sin bog, ikke interesseret i at komme med en samtidsdiagnose, men kommer med sit eget perspektiv på præstationssamfundet. Anders Petersen mener også, at et samfund kan ændre struktur, eftersom det er mennesker der skaber samfundet, og at mennesker kan ændre sig (Petersen, 2006).

Med den stigende globalisering og konkurrence på verdensmarkedet, er Danmark blevet en konkurrencestat. Anders Petersen mener, at dette har lagt grunden til det såkaldte præstationssamfund. Dette viser sig ved, at den enkelte samfundsmæssigt ses som potentiel arbejdskraft og hvor uddannelsessteder, ikke på samme måder som tidligere, opfordrer elever til at indgå i demokratiske løsningsforslag, men mere skal forberedes til konkurrencen på det globale arbejdsmarked:

Konkurrencestaten opfostrer, og har brug for nyttemaksimerende og selvfokuserede individer, som går benhårdt efter at realisere deres egen version af det gode liv . . . konkurrencestaten hylder princippet om, at man er sin egen lykkes smed, og det spiller ingen rolle, hvordan man smeder lykken (Petersen, 2016, s. 58).

Præstationskulturen er en foranderlig størrelse, og afpasses kultur og samfundsmæssig udvikling. Præstation har udviklet sig til at være en social kompetence i samfundet, som mennesker skal indordne sig efter, og samfundet har derfor fået anderledes sociale regler og normer. Disse anderledes omgangsformer, mener Anders Petersen, kan være svære at håndtere, og kan udløse meningstomhed, som kan være en medvirkende årsag til den udbredte depression i samfundet (Petersen, 2006).

At kunne præstere er kendt fra sportsverdenen, og Petersen mener, at det at være dygtig til noget, anerkendes af andre, og at det ikke har større betydning hvad det er man er dygtig til, man skal bare være dygtig til noget (Petersen, 2016). Det er i dag alment kendt hvordan, eksempelvis jobcentre med korte intervaller, har samtaler med jobsøgende og afsøger alle muligheder for, hvordan den enkelte kan medvirke i egen sag, og hvordan der er påbud der ellers medfører sanktioner, såfremt disse ikke følges. Dette, mener Anders Petersen, kan

omsættes til samfundet, hvor der er forventninger til den enkelte om udvikling og præstationer, og hvordan sanktioner kan forekomme fra samfundet, i form af socio kulturel marginalisering. Dette kræver af den enkelte, at have selvdisciplin og være konstant aktiv på flere forskellige platforme, både arbejdsmæssigt og socialt, for at være i konstant udvikling og vise sine præstationer (Petersen, 2016).

Charles Taylor skriver om ubehaget ved det moderne samfund og hvordan folk har følt et forfald siden 1950'erne, hvilket omhandler (1) individualiseringen, den (2) instrumentelles fornufts forrang og (3) de frygtede konsekvenser af individualiseringen (Taylor, 2002). Dem vil jeg kort gennemgå nedenfor.

Charles Taylor mener at (1) individualiseringen giver mennesket muligheder for selv at vælge sin egen vej i verden. Tidligere var den enkelte bundet i en særlig position i samfundet, men med individualiseringen og de helt frie valg, mener Taylor, at verden blev affortryllet og verdens orden forsvandt. Det har medført mindre sammenhold og mindre mening med tilværelsen, da der ikke er noget højere formål at kæmpe for, da det bliver egeninteresser der plejes. Individualisering kendetegnes som selvcentrering, og ofte uvidenhed om større emner, der ikke har direkte berøring med eget liv. Charles Taylor skriver også om autencitet idealet, hvor nogle føler en indre drivkraft til at stræbe højest muligt, uanset omkostningerne. Han kalder disse for tilhængere af autencitet kulturen der er meget liberalistisk, på den måde, at det gode liv ikke er defineret af andre end, den enkelte selv. Charles Taylor mener, at denne tendens ikke bliver italesat og mener, at moral har en medvirkende faktor til, at diskussionen ikke tages op. Moral kan ikke defineres, men er forskellig da det er noget den enkelte tilslutter sig efter egen overbevisning om, hvad der er rigtigt eller forkert. Derfor kan man, moralsk over for individualisterne, påpege de risikoforhold der er ved denne adfærd, men har denne et fast standpunkt og et andet moralsk blik på samme forhold, sker ingen ændring. Charles Taylor er på ingen måde imod friheden og mulighederne for den enkelte i samfundet, men gør opmærksom på hvilke konsekvenser der kan være, og at det moralsk korrekte vil være, at dette italesættes (Taylor, 2002).

Til trods for denne selvcentrering, mener Charles Taylor også at anerkendelse er altafgørende for disse personer: *“Min egen identitet afhænger grundlæggende af mine dialogiske forhold til andre mennesker”* (Taylor, 2002, s. 97). Han mener ikke, at den moderne tidsalder har givet et øget behov for anerkendelse, men har givet andre og mere udfordrende betingelser for at få den. Som også Søren Juul skrev, kan manglende

anerkendelse i et præstationssamfund være skadeligt for den enkelte og være en form for undertrykkelse.

I forhold til den (2) instrumentelle fornufts forrang handler det om den enkeltes rationelle tankegang om, hvordan opnåelse af et givet mål kan opnås, med mindst mulig omkostning. Dette gør sig også gældende på erhvervsmæssigt plan, hvor arbejdsgivere foretager samme rationelle overvejelser om effektivitet, omkostninger og udbytte, eller hvordan sundhedssektoren, i visse tilfælde, behandler mennesker mere som et teknisk problem, frem for et menneske men historie og følelser.

De (3) frygtede konsekvenser af individualiseringen er, at hver enkelt har nok i sig selv og sine nærmeste, og derfor formindsket interesse i samfundet og verden omkring dem, og dermed manglende interesse for deltagelse til samfundets bedste. Ifølge Taylor, vil det kunne medføre diktatur, da manglende interesse for samfundet også vil betyde, at foreninger og organisationer, der varetager interesser for forskellige grupper i samfundet, vil miste medlemmer og ophøre med at eksistere. Der vil i sidste ende ikke være nogen til at påvirke de politiske interesser for samfundets bedste (Taylor, 2002).

Et menneskeligt behov

Søren Juul skriver i sin bog "Solidaritet, anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft" (Juul, 2010) om anerkendelse og hvordan dette er en betingelse for, at mennesker kan realisere sig selv, som også Charles Taylor mener, som jeg redegjorde for i forrige afsnit. Søren Juul tager udgangspunkt i Axel Honneths teori om anerkendelse og henter også inspiration fra andre sociologer, men kommer med sin egen begrundede teoretiske position i forholdet til betydningen af anerkendelse (Juul, 2010).

Søren Juul mener klart, at et menneskes identitet er afhængig af anerkendelse, som værende et grundlæggende behov, som er noget man skal kæmpe for at få. Søren Juul henviser til Georg Hegel, der mener at kampen om anerkendelse ikke er en kamp om magt for at styre en anden, men en kamp om at få den andens moralske tilslutning. Hegel mener også, ifølge Søren Juul, at anerkendelse skal gives frivilligt imellem individer, da det ikke kan fremtvinges og ellers ikke vil bidrage positivt til forholdet. Ifølge Søren Juul, er behovet, eller begæret for anerkendelse, ifølge Hegel, vokset i takt med den vestlige verdens udvikling (Juul, 2010).

Søren Juul beskriver Axel Honneths tre anerkendelsessfærer: kærlighedsanerkendelse, den retlige anerkendelse og den solidariske anerkendelse. Juul diskuterer den retlige anerkendelse og hvorvidt den stadig kan være aktuel og relevant som en del af anerkendelsens tredeling som, ifølge Honneth, er eksistentielle betingelser for identitet i det moderne samfund. Dette med tanke på udbygning af retssamfundet og lighed for alle. Søren Juul skriver, at ifølge Honneth handler det ikke om at føle sig værdifuld og anerkendt ved at dele lige rettigheder med andre, men anerkendt for de egenskaber man deler med andre (Juul, 2010).

Den solidariske anerkendelse, diskuterer Søren Juul også, i forhold til samfundsudviklingen, hvor anerkendelse tidligere afhang af hvor samfundet man var placeret, til i dag hvor der foregår kamp om samme anerkendelse fra samfundet i de individuelle valg den enkelte har taget.

Ifølge Søren Juul, er de tre anerkendelsessfærer tæt forbundne og afhængige af hinanden, på den måde, at kærlighedssfæren er den tætte kontakt og den første anerkendelse et barn oplever under opvækst, og er derfor betinget af, at kunne indgå i den næste sfære, den sociale sfære, som er nære og tillidsfulde relationer med andre og deltagelse i samfundet. Den sidste, retslige sfære, er afgørende for positiv selvrealisering og selvbilledet af, at være ligeværdig medborger. Endeligt er der til de tre sfærer forbundet tre former for disrespekt, hvor individet ikke oplever anerkendelse og derfor vil resultere i lav selvtillid, mistillid til andre og svækket selvbillede, alt efter i hvilken sfære anerkendelsen ikke opnås, og i hvor høj grad den ikke opnås (Juul, 2020).

Søren Juul mener at Honneths teori er mangelfuld, da han ikke mener at en teori kan stille betingelser for hvad der kræves for at få et godt liv, men at der også skal være andre nuancer (Juul, 2010). Jeg vil ikke gå ind i denne diskussion, men blot pointere, at Honneths teori er relevant og anvendes meget, især over for børn og inden for det sociale arbejde. Som Søren Juul skriver, er anerkendelse: *“. . . en almen (om end historisk forankret) betingelse for, at et menneske kan udvikle en socialt velfungerende identitet, og det må være en ufravigelig menneskeret”* (Juul, 2010, u.s.) og ligger også tæt op ad begrebet værdighed. Et menneske der ikke anerkendes har ingen eksistens. Det skal dog tages med, at ikke alle handlinger skal anerkendes og ingen går gennem livet, uden at opleve manglende anerkendelse på et tidspunkt (Juul, 2010)

Den moderne familie og presset fra samfundet

På DR har der været en dokumentarserie, jeg dog ikke selv har fulgt med i, der hovedsageligt omhandler enlige mødre, deres tilknytning til arbejdsmarkedet, pasning af deres børn og det at finde en balance i det hele. Serien hedder "Lortemor". Mie Wedsgaard Storm, der er uddannet filosof, har skrevet et debatindlæg i politiken og gengiver hovedtemaerne i serien, og hvordan deltagerne håndterer at være både mor og karrierekvinde, og at den ene kvindelige deltager har valgt, ikke at lade sit barn blive passet i institution, men går hjemme i stedet. Tilsyneladende har der til serien været et ekspertpanel, der har kommenteret på deltagernes situation og valg af metode, til at håndtere deres hverdag på. Mie Storms debatindlæg omhandler ikke serien per se, men nærmere det at være familie i det moderne samfund (Storm, 2020).

Ifølge Mie Storm, har ekspertpanelet kritiseret den ene deltagers valg, at blive hjemme med sit barn, og mener at det er at gå tilbage i tiden før kvinder kunne deltage på arbejdsmarkedet, og alle de kampe der blev kæmpet for at opnå dette, i så fald vil være spildt. Ekspertpanelet mener endvidere, at forældre i dag tilbringer mere tid sammen med deres børn, end forældre gjorde tilbage i 1950 - 1960'erne (Storm, 2020).

Ifølge Mie Storm, er nutidens billede af en almindelig familie forholdsvis ny. Billedet består, som oftest, af to fuldtids udearbejdende forældre og et til to børn, der afleveres i institution inden det fyldte første år, og passes af andre de fleste af barnets vågne timer i døgnnet. Mie Storm gør opmærksom på, at mødre i 1960'erne, ofte gik hjemme med børnene, og efter 1970'erne og 1980'erne arbejdede kvinderne oftest på deltid, i de første år af børnenes liv. Mie Storm er derfor meget uenig med ekspertpanelet, der mener at forældre i dag, har mere tid sammen med deres børn, og kan ikke se hvordan det kan lade sig gøre, at komme frem til en sådan konklusion (Storm, 2020).

Ifølge Mie Storm, fremgår det af dokumentaren, at fortidens hjemmegående mødre ikke havde mere tid med børnene bare fordi de befandt sig i hjemmet, da tiden blev brugt til husligt arbejde i stedet. Mie Storm mener heller ikke, at nutidens hjemmegående kvinder har mere tid med børnene, og kritiserer derfor, at definitionen af kvalitetstid med børn, bliver betragtet ud fra adskillelses kulturen, og derfor alene dækker de få timer i hverdagen, forældrene kan have med deres børn, der så skal opveje de mange timers adskillelse i løbet af dagen. Mie Storm mener ikke, at disse få timer kan råde bod på de mange timers

adskillelse, men ser nærværet i familien som værende en familie, der er fælles om alle aktiviteter og pligter der skal udføres, og at gøre det sammen.

Mie Storm mener ikke, at kvinder i dag ville ønske de samme forhold, som kvinderne havde i 1960'erne, og er taknemmelig for de kampe der blev kæmpet, for at vinde friheden til at kvinder kan uddanne sig og deltage på arbejdsmarkedet. Men, da kvinder fik adgang til arbejdsmarkedet sammen med mænd, mener hun at det var et socialt eksperiment, at udlicitere omsorgsopgaven for vores børn, og at det ikke nødvendigvis er det rigtige for alle. Mie Storm gør opmærksom på, at det ikke for alle føles som frihed at være på arbejde, og at være adskilt fra sit barn hele dagen, men nærmere som en tung byrde. Det er en forventning fra samfundet, men sker på bekostning af tilknytningen til børnene. Mie Storm mener derfor, at vælge at være hjemmegående i det moderne samfund, er at vise oprør mod at ofre sine børns tilknytningsbehov (Storm, 2020).

Opsummering: Hvilken betydning har samfundsudviklingen for danske familier

De ovenstående afsnit danner grundlag for specialets emne, da det hjælper med at forklare, hvorfor der i det moderne samfund kan være behov for frivilligt arbejde der på mere personligt plan, kan give det enkelte menneske mere personlig anerkendelse.

Med ovenstående afsnit, er beskrevet hvordan frivilligt arbejde begyndte som mere velstillede der hjalp mindre velstillede, hovedsageligt gennem kirken. Udviklingen af velfærdsstaten sikrede lige sociale ydelser, hvorfor foreninger blev dannet, hovedsageligt til varetagelse af interesser for særlige grupper i samfundet. Der er stor opbakning til frivilligt arbejde, også i dag, selvom der er tendenser der viser, at mange frivillige rekrutteres i det offentlige og lidt færre i foreninger, samt at mange frivillige ikke kun tænker på hvad deres deltagelse kan gøre for andre, men hvad deres eget udbytte kan blive.

Der er dog udfordringer i det moderne samfund, præstationssamfundet, hvor manglende udvikling og selvrealisering kan føre til marginalisering. Med samfundets pres kan der være udfordringer forbundet med at være familie, og hvad skal prioriteres? Er det anerkendelse fra samfundet, at man kan være familie, fuldtids udearbejdende og deltage i forskellige former for fritidsaktiviteter, eller skal man prioritere familielivet og tiden sammen? Hvordan kan det hele balanceres og kan man forstå at mange mennesker får stress og depression og bliver vurderet eller stemplet som værende en udsat familie?

Jeg sidder i skrivende stund og tænker over tidligere nyhedsudsendelse i dag den 26. marts 2020. Her er frivillige psykologer, familier kan ringe til, hvis de har svært ved at klare udfordringerne med børnene hjemme, og alt der skal passes i disse besværlige coronatider, hvor det kan være udfordrende at få det hele til at fungere. Min første, meget indsnævrede, tanke var at familier i dag ikke er vant til at være sammen i mange timer. Jeg er dog bevidst om, at der findes mange typer familier med mange forskellige problematikker og udfordringer.

Metode og dataindsamling

I det følgende vil jeg forklare og begrunde min videnskabsteoretiske position og metode, i forhold til indhentet empiri og besvarelse af specialets problemformulering, og starter med en kort oversigt over hvad det indeholder.

Design

Jeg har en forståelse af, at jeg ikke kan møde verden fordomsfri, og min forforståelse derfor vil være en del af specialets udformning, som jeg vil redegøre for i afsnittet "Mine forforståelser", i et kommende afsnit.

Ved at anvende den hermeneutiske tilgang, søger jeg at få indsigt i baggrunden for, årsagen til, og en forståelse af hvordan frivilligt arbejde med familier i Hele Danmarks Familieklub, kan bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst, i forhold til hvilke problemstillinger der adresseres og hvordan der i praksis arbejdes med dem.

Mine forforståelser jeg beskriver, er med til at vise og skabe gennemsigtighed, i forhold til udarbejdelsen af spørgsmål til informanterne samt udarbejdelse af specialet.

Jeg har den abduktive tilgang til specialet og er bevidst om, at en bestemt tilgang producerer bestemt form for viden, der derfor kunne være anderledes, såfremt der var truffet andet valg af tilgang.

Ontologi og epistemologi. Ontologi anses som den hermeneutiske tilgang, da hermeneutikken er én måde at se og forstå verden på (Kristiansen, 2017), og epistemologien beskriver måden der søges adgang til viden om verden på, og er med til at forklare måden hvorved jeg har indsamlet empiri (Høyer, 2012).

Endeligt beskriver jeg mine informanter samt dataindsamlingsmetode, der er struktureret interview i skriftlig form, og til sidst om kvalitetssikring, i forhold til anvendelsen af den kvalitative metode, for at opnå sikring af gyldighed og pålidelighed i forhold til analysen. Til sidst kommer jeg ind på kvalitetssikring og mine forskningsetiske overvejelser

Hermeneutisk videnskabsteori

Selve ordet Hermeneutik er oprindeligt græsk, og betyder Fortolkning, eller Fortolkningskunst. Interessepunktet i den hermeneutiske tilgang, er på informanterne og deres egne oplevelser, forståelser og holdninger i deres egen kontekst, der består af social, kulturel og historisk kontekst. Hermeneutikken søger altså med fortolkning, at undersøge det ukendte med bestemte forforståelser (Olesen & Monrad, 2018). I specialet er min interesse på to af de frivillige og to af familierne der deltager i Familieklubben. Interessen ligger ikke i informanternes fortolkninger, men i at få de frivilliges oplevelse af, hvilke problemstillinger der forekommer hos familierne Familieklubben og hvordan disse adresseres, samt fra familiernes perspektiv, at undersøge hvilket behov, der har ligget til grund for familiernes deltagelse og deres udbytte af deltagelsen. Ved at sammenholde disse informationer, vil det hjælpe med til at svare på specialets problemformulering.

Personligt har jeg en grundlæggende holdning til, at langt det meste vil kunne ses og forstås fra flere sider, og også på flere måder. Derfor mener jeg også at jeg, ved at anvende den hermeneutiske videnskabsteoretiske tilgang i specialet, vil skabe gennemsigtighed og vise, at min besvarelse er min personlige opfattelse, med baggrund i fortolkning og argumentation for min besvarelse af specialets problemformulering. Søren Juul skriver: *“Jeg vil imidlertid hævde, at forskere, der ekspliciterer deres normative grundantagelser, i langt højere grad end forskere, der opfatter sig selv som neutrale (eller forsøger at være det), lever op til den alment accepterede videnskabelige norm om gennemsigtighed”* (Juul, 2018, s. 343).

Mennesket er et interagerende subjekt der selv tilskriver mening i verden. Derfor må videnskab om mennesket bliver baseret på fortolkninger, der inddrager den enkeltes egne oplevelser og mening om verden. Derfor er udgangspunktet for hermeneutikken, at mennesker hver især, oplever verden i en bestemt kontekst, som derfor er afgørende for, hvordan den enkelte oplever verden (Kristiansen, 2017).

Hans-Georg Gadamer repræsenterer den filosofiske hermeneutik, og i hans udlægning er: *“. . . vores forforståelse eller forudforståelse den første af alle hermeneutiske betingelser. . . Al forskning forudsætter at forskeren bygger på en vis forforståelse”* (Gilje, 2017, s. 135).

Gadamer mener altså, at vores forståelse af verden ubetinget, vil være grundet vores forudgående forståelse, på baggrund af vores egen ontologi (Gilje, 2017). Derfor skal mine forforståelser udnyttes aktivt, da det er en undersøgelse af et område, jeg i forvejen har en forståelse af. På denne måde sker en sammensmeltning af min egen og mine informanternes forståelseshorisont, som kan medvirke til at ændre min forståelse, der igen kan ændre min forforståelse. Denne proces, eller dynamik, kaldes den hermeneutiske cirkel, eller spiral, da der er tale om viden og forståelse der uddybes og udvides (Gilje, 2017). Søren Kristiansen skriver: “. . . vores forforståelser af fænomener beror på, at vi på forhånd, i kraft af vores forforståelser, allerede har et forhold til fænomenerne, og at vi ved at forholde os reflektivt til forståelserne kan komme til at forstå fænomenerne bedre” (Kristiansen, 2017, s. 157-158).

I forhold til praktisk anvendelse af den hermeneutiske spiral i specialets analyse, og for at opnå denne horisontsammensmeltning, har min strategi først været at undersøge Hele Danmarks Familieklub, og været bevidst om mine forforståelser der sættes i spil, hvor jeg ikke i forvejen var bevidst om de bagvedliggende strategier om socialt arbejde i Familieklubben. Efter undersøgelsen fik jeg ny viden og nye forforståelser, og for at komme nærmere horisontsammensmeltningen, har jeg udarbejdet interview med spørgsmål, på baggrund af nye forforståelser om det sociale arbejde, der ligger til grund for Familieklubben. Ud fra interviewene, har jeg opnået ny viden, der både har medført ny forståelse, men også ny forforståelse. Ifølge Gadamer vil en horisontsammensmeltning ikke betyde, at min og mine informanternes horisonter vil blive ens, men forskningen giver mulighed for, at man kan nærme sig informanternes horisont (Gilje, 2017).

Forforståelser

Jeg vil her beskrive mine forforståelser, for at vise hvordan der vil blive arbejdet med dem gennem analysen, og hvordan de har haft indflydelse på udarbejdelsen af spørgsmål til mine informanter, og derfor selve udarbejdelsen af specialet.

Jeg har ikke selv praktisk erfaring med frivilligt arbejde, men gennem uddannelsen til Socialrådgiver og efterfølgende til Kandidat i Socialt Arbejde, hvor emnet har været aktuelt, har jeg fået en forståelse af, at frivilligt arbejde har mulighed for at give borgeren mere frihed i mødet med de frivillige, end med kommunalt ansatte, der oftest opfattes som en bestemmende myndighed.

Min forforståelse af frivilligt arbejde er, at det er noget nogle folk udfører, enten af egen lyst eller behov, for at få følelsen af, at de gør en forskel. Efter undersøgelse i litteraturen, fik jeg en ny forståelse af frivilligt arbejde, og at de bagvedliggende årsager, kan være uendeligt mange og forskellige. Ud fra dette, opstår en ny forforståelse af frivilligt arbejde, at det også kan bruges som et middel, til at opnå noget bestemt, og ikke udelukkende af lyst.

Min forforståelse af samfundsudviklingen og mennesket som individer er, at jeg generelt har en opfattelse og forståelse af, at de fleste mennesker har nok i sig selv og deres eget, og har ikke overskud til at åbne op for flere, såfremt det ikke er til nytte. Altså et bekendtskab der i deres forståelse kan være givende på visse områder. Efter undersøgelse i litteraturen, finder jeg det meget interessant, at flere har en holdning til anerkendelse og hvor vigtig denne er. Jeg fik derfor en ny forforståelse af samfundsudviklingen, at det kan være individers behov eller ikke eksisterende behov, der ofte kan være afgørende for, hvorvidt de er åbne for nye bekendtskaber eller ej.

Jeg havde en forforståelse af Hele Danmarks Familieklub, som et tilbud til familier der ønskede hyggeligt samvær med andre børnefamilier med mulighed for at få nye bekendtskaber. Da jeg undersøger nærmere, fik jeg en ny forståelse af, at tilbuddet mere er rettet til udsatte familier, som får mulighed for råd og vejledning og lettere adgang til de offentlige institutioner. Ud fra dette, samt min egen oplevelse i Familieklubben, opstår en ny forforståelse, at der ved tilmelding ikke gives besked om det bagvedliggende sociale arbejde og egentlige formål, og at tilbuddet derfor er et projekt med en form for opsporende socialt arbejde, med efterfølgende analyse af hvilke familietyper der deltager og deres udbytte, og at frivillige derfor må rapportere tilbage om, hvad de oplever med familierne og især hvordan de oplever familierne. Denne forforståelse skal ikke opfattes negativt, da det kan være umiddelbart positivt, at der er mulighed for at få et bredt udsnit af familier til at deltage, af mange forskellige årsager.

Min forståelse af de andre familier er, at de nok har tilmeldt sig af samme årsag som mig, at få nye bekendtskaber og har en lidt presset hverdag, hvor hyggeligt samvær to gange om måneden hvor man ikke selv skal lave mad, kan give en lille pause. Inden første møde i Familieklubben havde jeg en forforståelse om, at det hovedsageligt var for familier med to forældre, men efter første møde ændrede min forståelse for projektet sig til at det ikke havde betydning. Dernæst fik jeg en ny forforståelse om, at var for alle slags familier med børn, der kan have behov for at møde nye mennesker.

Abduktiv analysestrategi

Abduktion har sine rødder hos Charles S. Pierce og anvendes, når der er behov for at forklare, eller forstå et givent fænomen eller problem. Gennem analysen viser den abduktive tilgang sig ved, at der i analysen vil ske en vekselvirkning mellem teori og empiri. Den indhentede empiri, der i specialet er interview, danner baggrund for valg af teori, der vil lægge grunden for fortolkning af empirien, sammen med mine forforståelser (Järvinen & Mik-Meyer, 2017).

Den abduktive tilgang befinder sig mellem den induktive og den deduktive, eller man kan sige det er en blanding af dem begge. Den induktive analysestrategi styres af empirien og dannelse af ny teori. Den deduktive analysestrategi tager udgangspunkt i teori eller hypoteser der vil være styrende for undersøgelsen.

Jeg tager udgangspunkt i empiriske fund, og søger at finde den bedst mulige forståelse for fænomenet, ved hjælp af interview og relevant teori. Gennem analysen placeres fænomenet i en ny teoretisk sammenhæng, hvor det er muligt at opnå større eller bedre forståelse (Olesen & Monrad, 2018).

Jeg har derfor bevidsthed om, at den viden der fremkommer, vil være et samlet produkt, formet af mine forforståelse, empiri, teori og fortolkning. Jeg er derfor hele tiden i en fortløbende proces gennem analysen, hvor jeg opnår mere viden, som kan anvendes i forhold til det jeg allerede ved.

Ontologi og Epistemologi

Inden for hermeneutikken er ontologien ensbetydende med: *“. . . at vi som mennesker er sat i verden med forforståelser, som udgør grundlaget for vores forforståelser og dermed også for vores handlinger. Forforståelsen er med andre ord en menneskelig livsbetingelse, som muliggør vores væren i verden”* (Kristiansen, 2017, s. 155). Som forsker kan man ikke være neutral observatør, da også forskere har forforståelser, der vil påvirke måden de undersøger et felt, måden de stiller spørgsmål og måden de fortolker viden på (Kristiansen, 2017). Dette har jeg tydeligt gjort rede for, ved at beskrive mine forforståelser.

Epistemologi handler om på hvilken måden man har adgang til viden om verden (Høyer, 2012), hvilket betyder, at måden man søger viden om verden på, vil påvirke den viden man finder. Dette hænger sammen med den hermeneutiske tilgang, hvor jeg som før beskrevet er bevidst om, at jeg ved at anvende mine forforståelser sammen med empiri og teori, skaber ny viden om noget jeg har viden om på forhånd. Jeg er derfor bevidst om, at jeg i

specialet anser mig selv som aktør, og derfor vil påvirke det jeg kommer til at vide. Jeg er også bevidst om, at det jeg ved er foranderligt, og afhænger af den måde jeg søger viden på.

Informanterne

Da informanterne er anonymiseret angives deres korrekte navne derfor ikke i specialet, men vil udelukkende blive navngivet som nedenfor beskrevet.

Frivillig A. (Herefter kaldet Anne): er 26 år og studerer psykologi og har fritidsarbejde som specialpædagogisk støtteperson.

Frivillig B. (Herefter kaldet Beate): er 54 år, og er fuldtidsarbejde som senior projektleder ved kommunen.

Familie A. (Herefter kaldet Christa): er 39 år, skolelærer og fraskilt med 2 børn.

Familie B. (Herefter kaldet Dina og Dan): består af mor og far på henholdsvis 32 og 38 år med 3 børn. Begge er i fuldtidsarbejde. Mor er pædagog og far er inden for forsvaret.

Jeg har udvalgt mine informanter differentieret, både forhold til de frivilliges aldersgrupper, men også i forhold til familiernes forskellige familiesammensætning. I mine overvejelser om undersøgelsen, fandt jeg det relevant at være opmærksom på, at informanterne skulle være så forskellige som muligt, for derved at forebygge ensartede besvarelser.

Kvalitativt interview

Jeg anvender den kvalitative metode i form af interview, da jeg har interesse i, at få en forståelse for informanternes erfaringer med det frivillige arbejde i Familieklubben, fra både de frivilliges perspektiv, men også fra familiernes, da dette kan sammenholdes og give et billede af det praktiske arbejde, udbyttet af det og det samlede bidrag til det sociale arbejde i en samfundsmæssig.

Formålet med den kvalitative metode er, at jeg ønsker at analysere enkeltpersoners egne meninger og erfaringer i den kontekst de befinder sig i. For at kunne få disse meninger og erfaringer frem, anvender jeg hvordan-, hvad- og hvorfor- spørgsmål (Järvinen & Mik-Meyer, 2017). Målet er at komme tæt på informanternes egne oplevelser og holdninger for dernæst, på baggrund af teori, at beskrive et sammenhængende tredjepersonsperspektiv på informanternes holdninger (Tinggaard & Brinkmann, 2015).

I forhold til specialet, har jeg ønsket at opnå viden om det frivillige sociale arbejde i Hele Danmarks Familieklub. For at få denne viden, har jeg foretaget kvalitative skriftlige interviews af to frivillige og to familier. Der er derfor udarbejdet to separate spørgeskemaer, der begge bygger på udførelsen af det sociale arbejde. Ved at anvende spørgeskema bliver interviewet meget struktureret, og kan kritiseres for ikke at give tilstrækkeligt indblik i informanternes personlige holdninger og ikke give mulighed for uddybende spørgsmål. Jeg har dog fået tilladelse til, efterfølgende at få svar på uddybende spørgsmål, såfremt dette vurderes nødvendigt. Dog mener jeg, at spørgsmålene i tilstrækkelig grad, dækker området for den viden jeg søger. Spørgeskemaerne er vedlagt som bilag 1, til de frivillige og bilag 2 til familierne.

Spørgeskemaerne er udarbejdet, hovedsageligt på baggrund af informationer om baggrunden for Familieklubben, samt de målsætninger der er beskrevet, og på baggrund af mine forforståelser. Et eksempel på spørgsmål er: *“Hvordan arbejder i med at styrke familiernes forældrekompetencer, netværk, økonomiske bæredygtighed og sundhed”?* (Bilag 1) Der er altså i spørgeskemaet kun åbne spørgsmål, hvilket giver informanterne mulighed for at svare uddybende. Jeg afslutter skemaet med et sidste spørgsmål: *“Yderligere kommentarer?”* Dette vil give informanterne yderligere mulighed for, at kommentere på eventuel mangel de finder i spørgeskemaet, eller andet de anser for vigtigt der ikke allerede er spurgt ind til.

Spørgsmålene tager udgangspunkt i hvordan de frivillige arbejder, og for familiernes vedkommende, tages udgangspunkt i hvordan de opfatter det sociale arbejde. Jeg har derfor en forforståelse om, at jeg ved relevante spørgsmål, baseret på hvordan arbejdet udføres og opfattes, og med efterfølgende analyse, opnår viden om hvordan de frivillige udfører socialt arbejde i Familieklubben, og også hvordan det fra familierne opleves. Ved at sammenholde disse informationer, kan jeg sammenligne udførelsen og udbyttet, og på den måde svare på, hvordan det kan bidrage til det sociale arbejde i den dansk samfundsmæssig kontekst.

Jeg har haft let adgang til informanterne, da jeg selv deltager i Familieklubben. Jeg har mundtligt fået tilsagn om deltagelse, og efterfølgende på skrift beskrevet problemformulering og formålet med besvarelsene. På den måde overholdes god forskningsetik, og mulighed for at undgå misforståelser (Brinkmann & Tanggaard, 2015). Jeg har efter persondataloven (retsinformation, 2018), indhentet samtykke fra alle informanter.

Jeg har, for at sikre mig selv som dataansvarlig, anonymiseret mine informanter, hvilket er standard i mange projekter (Brinkmann & Tanggaard, 2015). Anonymiseringen betyder, jeg i specialet benytter alias, og ikke deres egne navne. Ingen af mine informanter har dog ikke udtrykt ønske om anonymisering.

Jeg har under udarbejdelsen af spørgsmål været bevidst om, at reflektere kritisk over egne holdninger, der kan påvirke spørgsmålene (Brinkmann & Tanggaard, 2015) og derfor holdt mig til spørgsmål omkring arbejdet i Familieklubben og hvordan dette opleves. Jeg har derudover også været bevidst om, at de frivilliges relation til både deres organisation og til mig, samt at familiernes relation til mig og til Familieklubben kan have indflydelse på besvarelsene.

Kvalitetssikring

I forhold til udvalgt materiale og hvordan dette skulle indhentes, har jeg overvejet kvalitet, validitet, reliabilitet og neutralitet og været kritisk, både i forhold til metoden men også materialet.

Som nævnt under afsnittet "Baggrund for udvalgt litteratur", har hver søgning givet anledning til ny viden, der igen har givet anledning til ny søgning jeg har vurderet relevant i forhold til specialets problemformulering.

Min litteratur der blandt andet er lokaliseret på Vive, Social- og indenrigsministeriet og opgivet pensum udgivet af forskere, sikrer kvaliteten af indsamlet data. Min kvalitative data indsamlet ved interview, er også af høj kvalitet. Denne kvalitet kunne dog have været højere, såfremt interviewet var foregået som semistruktureret interview, ved personligt fremmøde. Visse forhold har dog forhindret dette.

Jeg har altså inden indsamling af data reflekteret over, hvordan jeg kunne styrke kvaliteten af specialet og har arbejdet inden for de tilladte rammer, i en højst usædvanlig situation (Monrad & Olesen, 2018).

I forhold til validitet, har jeg reflekteret over hvad det er jeg vil undersøge i Hele Danmarks Familieklub, altså hvad jeg har vurderet som relevant og interessant at undersøge, samt hvordan dette skulle udføres. Jeg har beskrevet hvordan dette skal udføres, ved hjælp af interview, samt søgt litteratur, der kan medvirke til at belyse området i problemfeltet. Da jeg har valgt den kvalitative metode til min undersøgelse, har jeg derfor overvejet og beskrevet

min operationalisering, i forhold hvilken empiri jeg har indsamlet, hvordan jeg ville gøre det, samt hvilken metode jeg vil anvende (Monrad & Olesen, 2018).

I spørgsmålet om reliabilitet, har jeg forsøgt at præcisere spørgsmålene, så de er velformuleret og udelukkende omhandler den relevante viden jeg ønsker, og ikke skulle kunne misforstås. Da jeg ikke selv har været til stede, vides ikke under hvilke omstændigheder besvarelsene er udført, og hvilke tanker der kan ligge bag besvarelsene. Jeg mener dog at spørgeskemaerne er valide og grundigt udformet.

Med hensyn til neutralitet, har jeg tidligere gjort rede for, at jeg ikke mener at man kan være neutral i tilgangen til et felt. Som Gunnar Myrdal mener, skal man tydeliggøre sin personlige holdning til feltet (Monrad & Olesen, 2018). Dette har jeg tydeliggjort, ved at beskrive mine egne forforståelser. Ved at anvende den hermeneutiske tilgang, skabes der gennemsigtighed i specialet, da jeg har redegjort for, og reflekterer over mine forforståelser, som vil blive anvendt aktivt i analysen.

Forskningsetiske overvejelser

Etik, handler om at gøre godt, og gøre tingene på den rigtige måde. En god videnskabelig standard er kontekstbestemt, og kan ændre sig over tid, men i dansk kodeks for forskningsintegritet: “. . . ærlighed, gennemsigtighed og pålidelighed er grundprincipper i alle faser. . . “ (Carlsen, 2018, s. 257). Alle disse elementer har jeg forsøgt at imødekomme, ved at gøre rede for hvilken videnskabsteoretisk metode og tilgang der er i specialet, samt hvilke forforståelser der er i spil, og ved at anvende korrekt citerede svar, fra informanterne i min analyse.

Refleksion over metodevalg

Herunder vil jeg beskrive de refleksioner jeg har haft, i forbindelse med valget af kvalitativt interview som forskningsmetode og hvordan det bidrager til specialets emne, som er det frivillige sociale arbejde i Hele Danmarks Familieklub og hvordan dette kan bidrage, til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst.

Ved at anvende kvalitativ metode, er der mulighed for at få individers egne opfattelser og forståelser i deres egen kontekst (Tanggaard og Brinkmann, 2015). I specialet er ønsket, at få informanternes egne oplevelser og forståelse af deres frivillige sociale arbejde med familier, hvilket interview kan medvirke til, ved at frembringe detaljerede oplysninger af en begrænset mængde informationer, af en persons oplevelser af bestemte situationer (Tanggaard & Brinkmann, 2015).

Mit oprindelige valg var, at foretage interview med tre frivillige, men dette blev af særlige årsager reduceret til to, samt to familier. Antallet er efter min vurdering tilstrækkeligt til at kunne opnå et mætningspunkt, således at flere interviews ikke vil kunne give yderligere relevant viden i den pågældende familieklub (Tanggaard & Brinkmann, 2015). Årsagen til dette er, at der i den pågældende familieklub oftest kun deltager fire familier, hvoraf jeg selv er den ene af dem.

En anden refleksion er, om det er muligt at kunne generalisere specialets endelige resultater. Dette indebærer, at der er foretaget en velovervejet bedømmelse af den viden der er fremkommet og i hvor høj grad disse resultater kan overføres til andre (Kvale & Brinkmann, 2009). I specialet opnås indsigt i det frivillige sociale arbejde i Hele Danmarks Familieklub i en lokal familieklub og ikke på landsplan. Der opnås viden, i forhold til hvordan arbejdet udføres, hvilke problematikker de adresserer og arbejdes med dem, samt hvordan det opleves i den pågældende familieklub. I relation til formålet med Familieklubben og udførelsen af det sociale arbejde, kan denne undersøgelse muligvis bidrage til andre frivillige organisationer der overvejer at arbejde med hele familier, eller til forskere der har mulighed for at foretage mere omfattende undersøgelser.

Den sidste refleksion retter sig mod hermeneutikken som metode. Dette betyder, at jeg har tydeliggjort mine forforståelser og anvender disse både før og efter interviewene, og har derfor betydning for analysen af empirien. Dette betyder, at specialet er udarbejdet fra et bestemt perspektiv, og at andre perspektiver derfor vil kunne komme til andre resultater

Teori

Refleksion over teorivalg

Da jeg ønsker at besvare spørgsmålet om, hvad frivilligt socialt arbejde i Hele Danmarks Familieklub kan bidrage med til det sociale arbejde, i den dansk samfundsmæssig kontekst, har jeg valgt at anvende Axel Honneths teori om anerkendelse og Zygmunt Baumans teori om frigørelse.

Anvendelse af teori om anerkendelse kan undersøge, om manglende anerkendelse som en samtidsdiagnose, er noget der er bevidsthed om i det frivillige sociale arbejde med familierne, hvor begrundelsen for at anvende denne teori i en analyse, er, at det bliver muligt at tolke på forhold vedrørende anerkendende tilgang til familierne og oplevelsen af denne, i forhold til de problemstillinger der adresseres i Familieklubben, og også hvordan man kan

arbejde med problemstillinger der kan forstås som en samtidsdiagnose, der tilsammen vil kunne besvare specialets problemformulering.

Da jeg i min analyse har valgt Axel Honneths anerkendelsesteori og Zygmunt Baumans teorie om frigørelse, betyder det, at jeg har bestemt hvordan undersøgelsen formes, da mine teorier vil være bestemmende for hvordan jeg analyserer min indhentede empiri.

Den grundlæggende inspiration til valget af Axel Honneths teori om anerkendelse, kommer fra Søren Juuls bog "Anerkendelse Solidaritet, anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft" (Juul, 2010) hvori anerkendelse har stor betydning for et menneskes selvrealisering og identitet, og hvor det enkelte menneske deraf er afhængig af andre, for at dette kan opnås. Anvendelse af anerkendelse giver derfor indtryk af, hvordan man kan opnå positive resultater i socialt arbejde, hvor man kan se anerkendelse som et etisk grundlag, der kan støtte borgeren og udvikle egen identitet, der ved hjælp af gensidig anerkendelse bygges på selvtillid, selvrespekt og selvværd. Derudover finder jeg teorien relevant at anvende, da jeg tidligere har redegjort for den mere konkurrenceprægede og individualiserede udvikling der er sket i samfundet, hvor anerkendelse ikke længere gives ud fra status eller sociale lag, men er noget der mere skal kæmpes for. Som jeg også tidligere har redegjort for er anerkendelse, ifølge Søren Juul, en generel mangel og en form for undertrykkelse af individet og kan derfor betragtes som en samtidsdiagnose da der ved fravær af anerkendelse, kan udvikles symptomer hos den enkelte der kan videreudvikles til stress, depression og angst såfremt der ikke sker handling, inden det udvikles til reel diagnose.

Jeg inddrager også Zygmunt Bauman i analysen og hans teori om frigørelse, som er et uddrag af hans bog "Flydende modernitet" (Bauman, 2006). Jeg mener Bauman er relevant i forhold til tidligere redegørelse af både Anders Petersens "Præstationssamfundet" (Petersen, 2016) og Søren Juuls "Selvets kultur" (Juul, 2010), hvor også Søren Juul skriver om moderniseringen, og mulige skyggesider af individualiseringens udvikling, i form af psykiske lidelser og en reel samtidsdiagnose grundet mangel på anerkendelse. Begrundelsen for at anvende denne teori i analysen er, at det bliver muligt at tolke på forhold vedrørende de samfundsmæssige udfordringer for den enkelte, at finde sit ståsted og hvordan det kan have betydning for samtidsdiagnosen, som Søren Juul beskriver.

Axel Honneths Anerkendelsesteori

Honneths teori omhandler tre anerkendelsessfærer, eller områder. Den første er kærlighedsanerkendelsen. Det er den kærlighed der findes i nære relationer, som mellem forældre og barn, anden nær familie eller nære venner. Især i forholdet mellem forældre og barn, er det for barnet den første oplevede kærlighed, der udvikler barnets selvtillid. Den fundamentale selvtillid, at være værd at elske, og derfor giver barnet selvtillid nok, til at kunne være alene. Ifølge Honneth er det den mest elementære form for anerkendelse. Det er denne anerkendelse der giver barnet, og senere den voksne, evner og muligheder for at kunne indgå i positivt socialt samspil med andre, og kunne deltage positivt i samfundet. Honneth mener at denne grundlæggende anerkendelse ikke ændrer sig over tid, da behovet altid vil være til stede (Juul, 2010).

Den næste sfære er den retlige anerkendelse. Ved denne anerkendelse, udvikles selvagtelse og selvrespekt hos den enkelte ved ligebehandling, og at være en del af samfundets fællesskab, på lige fod med andre, altså ligeværdig medborger. Selvagtelsen kan kun udvikles, såfremt denne følelse af ligeværd er til stede. Behovet for retlig anerkendelse kan variere over tid, til forskel fra kærlighedsanerkendelse, da samfundet udvikler sig og ændrer sig over tid, hvilket kan få betydning for den retlige regulering i samfundet. Den retlige anerkendelse indebærer dog ikke kun, at have samme rettigheder som alle andre, men også at man som individ tillægges moralske færdigheder, og altså også anerkendes som enkelt individ med samme rettigheder som alle andre, altså tages alvorlig i deltagelse i offentlige drøftelser (Juul, 2010).

Den tredje sfære er den solidariske sfære. I denne anerkendelsessfære handler det om, at blive anerkendt for egne færdigheder, især også når det er færdigheder der skiller sig ud. Denne anerkendelse er ifølge Honneth, grundlæggende for at udvikle selvværd. Ifølge Søren Juul tolker han dette, som en samfundsmæssig anerkendelses etik, der anerkender forskelligheder og ikke ser forskellighederne negativt og som en trussel mod fællesskabet. Den solidariske anerkendelse har ændret sig, og kan stadig ændre sig over tid. Tidligere var den solidariske anerkendelse afhængig af hvor, den enkelte var placeret i det samfundsmæssige hierarki, til mere nutidigt, at være en kamp i et konkurrencesamfund, at anerkendes for de særegne valg der tages (Juul, 2010).

De tre sfærer udgør tilsammen forudsætninger for, at et individ kan udvikle sin egen personlighed, og indgå som selvstændigt menneske i relationer og deltage i samfundet. Til de tre anerkendelsessfærer er der tilsvarende krænkelserformer. Til kærlighedssfæren er

krænkelserformen kropslige krænkelser. Det kan være vold, både psykisk og fysisk og anden form for overgreb, der giver et negativt kærlighedsbillede, der volder skade på menneskets psyke, og vil føre tab af den basale tillid, der var afgørende for udvikling af selvtillid (Juul, 2010).

Til den retlige anerkendelse, er krænkelserformen krænkelser af rettigheder. Dette er oftest i grupper, hvor en gruppe nægtes samme rettigheder som andre, grundet eksempelvis tilhørsforhold, køn eller andet. Denne nægtelse, eller diskrimination, nedbryder individets selvagtelse, ved ikke at blive betragtet som ligeværdigt og ligeberettiget medlem af fællesskabet (Juul, 2010).

Til den sociale anerkendelse, er krænkelserformen krænkelser af livsformer. Det kan udmøntes i stigmatisering eller nedværdigelse af livsformer. Krænkelseren er nedbrydende for selvværdet og kan være årsag til følelsen af skam og vrede (Juul, 2010).

Ifølge Honneth er anerkendelse i de tre sfærer en udvikling i positivt selvforhold, hvorimod en krænkelser i sfærerne vil skade selvforholdet og negativt påvirke den enkeltes sociale integration. Honneth mener, at såfremt der samfundsmæssigt er barrierer for den enkelte at blive anerkendt, er dette en moralsk fejludvikling der skal ændres (Juul, 2010).

Zygmunt Bauman, Frigørelse

Bauman skriver om frigørelsens tvivlsomme goder, og det pres der følger med friheden til at foretage egne valg, og stå til ansvar for sine egne evner, og at alene at stå til ansvar for dem. Bauman mener, at såfremt frihed alene er, at skulle forlade sig på egne evner og handlekraft med tilhørende eneansvar, kan frihed ikke være værd at efterstræbe (Bauman, 2006).

Bauman mener ikke, at man kan søge friheden udenfor samfundet, og at friheden ikke kan vindes i en kamp mod samfundet ved at gå egne veje, da dette vil give den enkelte en tilværelse fyldt med tvivl og nagende ubeslutsomhed, og i det hele taget gøre tilværelsen til en pine. Derimod findes friheden i at underkaste sig samfundet og de normer der er, da dette giver tryghed ved de rutiner og tilpassede krav der stilles til den enkelte, og sikrer at den enkelte ikke kommer i situationer, hvor egne valg kan føre til usikre konsekvenser. Bauman sammenligner borgere med lejere på campingplads. Hver lejer kræver sin plads og betaler troligt for leje til ejeren. Er der mangler, eller andet at være utilfreds over klages der, men ingen har intentioner om at overtage ledelse og drift af campingpladsen. Utilfredshed kan føre til, at visse gæster ikke længere besøger samme campingplads, men

pladsen vil stadig bestå og ligne sig selv. Dermed sagt, at kritiske stemmer i samfundet, ikke fører til sanktioner, da samfundet består uagtet (Bauman, 2006).

Udviklingen til det moderne samfund betyder, at ingen kan stå stille og at der er en konstant søgen efter tilfredsstillelse, og også at man konstant befinder sig et sted, der er forud for sig selv. Det betyder at identiteten og selvet er et ufuldendt projekt. Bauman mener, at vi har dette til fælles med vores forfædre. Moderniteten adskiller sig dog på to punkter, i forhold til fortiden. Det ene er, at moderne mennesker har en illusion om, at i morgen eller i nærmeste fremtid, opnår vi den fuldendte eller tilstræbte tilværelse. Det andet er, at deregulering og privatisering af mange samfundsmæssige opgaver, er blevet uddelegeret til individuelle myndigheder og individuelle beslutningstagere, hvor udviklingen ses i:

. . . at den etisk/politiske diskurs er blevet flyttet fra 'det retfærdige samfund' til 'menneskerettighedernes' kontekst, at denne diskurs med andre ord er kommet til at handle om, individers ret til at forblive anderledes og til frit at vælge deres egne lykkelmodeller og dertilhørende livsstil (Bauman, 2006, s. 42).

Den kontinuerlige modernisering fostrer flere og flere enkeltindivider, hvor det ikke længere er et større statslige apparat, der våger over den enkelte og tager det overordnede ansvar, men hvor andre enkeltindivider bliver forbilleder for de valg der tages, og hvor ansvaret pålægges mere den enkelte. I et samfund af individualister kan der dog stadig være behov for fællesskab, men dette kan være en udfordring for individualister, da individualister konstant er på jagt efter selvet, og derfor vil det blive en søgen efter andre, der deler samme momentane interesse, som Bauman kalder "knagefællesskaber". Et midlertidigt fællesskab som en knage de momentane interesser kan hænges på. Bauman mener, at individualiseringen er kommet for at blive, og at vi i fællesskab må lære at håndtere konsekvenserne (Bauman, 2006).

Opsamling

Ovenfor har jeg beskrevet og begrundet teorivalg for specialet. Opsummerende vil det sige at Honneths teori om anerkendelse og Baumans teori om frigørelse, bliver anvendt samlet for begge underspørgsmål i specialets problemformulering som en vekselvirkning sammen med mine forforståelser i en hermeneutisk spiral. Teorierne anvendes for at analysere, på hvilken måde det frivillige sociale arbejde udføres, i forhold til hvilke problemstillinger der adresseres og hvordan der kan arbejdes med problemstillinger, der kan forstås som en samtidsdiagnose.

Analyse

Analysens formål er at besvare specialets problemformulering som lyder:

Hvordan kan frivilligt socialt arbejde i projektet Hele Danmarks Familieklub, bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst?

Dette besvares ud fra de to arbejdsspørgsmål som lyder:

Hvilke sociale problemstillinger adresseres i Familieklubben og hvordan arbejdes der i praksis med familierne for at bidrage til løsninger?

Hvordan kan man arbejde med problemstillinger der kan forstås som en samtidsdiagnose?

Analysen er inddelt i to overordnede afsnit, der hver især besvarer de to underspørgsmål, og tager udgangspunkt i den indhentede empiri ved interview. Første del omhandler problemstillinger der adresseres i Familieklubben og hvordan der arbejdes med disse. Dette kan besvares af de frivillige alene, men for at få en fyldestgørende analyse, inddrages familiernes besvarelser, for at få deres oplevelser af udbyttet på arbejdsmetoden.

Den anden del af analysen omhandler samtidsdiagnosen som kan være symptomer på manglen af generel anerkendelse, og hvordan Familieklubben kan arbejdes med denne. Også her tages udgangspunkt i indhentet empiri, og besvarelser fra både de frivillige og familierne for en fyldestgørende analyse.

Formålet med de to analysedele er at undersøge det praktiske arbejde med familier i Hele Danmarks Familieklub. Det vil sige, at omdrejningspunktet er det praktiske arbejde og udbyttet af det, i form af Familieklubbens bidrag til det sociale arbejde i en samfundsmæssig kontekst.

Analysedel 1

I forbindelse med specialets første arbejdsspørgsmål, omhandlende problemstillinger der adresseres og hvordan der i praksis arbejdes med disse, vil dette afsnit indeholde empiri i samspil med teori om anerkendelse og frigørelse, samt mine egne forforståelser. Analysen kan, ved hjælp af den hermeneutiske spiral, være med til at forklare og forstå arbejdsmetoder, der kan bidrage til løsninger på problemstillinger familierne står med, samt at forklare og forstå årsager eller generative mekanismer, der kan være medvirkende til

familiernes problemstillinger, samt hvilket udbytte det giver at deltage i Hele Danmarks Familieklub.

Første underspørgsmål lyder:

Hvilke sociale problemstillinger adresseres i Familieklubben og hvordan arbejdes der i praksis med familierne, for at bidrage til løsninger?

For at finde ud af hvor meget Anne og Beate i forvejen vidste om Familieklubben, spørger jeg ind til dette. Anne svarer: *“Ved det er et fondsstøttet projekt der har til formål at sikre, at ingen familier står alene, og at Vive er med til at vurdere resultater. Har til formål at opbygge netværk, fællesskab og brobygning”* og Beate svarer: *“Inden jeg tilmeldte mig, læste jeg om det på Facebook. Efter tilmelding var jeg på en dags kursus, hvor jeg fik forklaret hele baggrunden og konceptet bag”*.

Hvad og hvor meget Anne og Beate kendte til Familieklubben inden de meldte sig som frivillige, har ikke direkte betydning for besvarelsen af specialets problemformulering. Men, jeg mener det er relevant at vide, hvilket forhåndskendskab der ligger bag interessen, da jeg har en forståelse af, at jo mere viden man som frivillig har til et projekt man deltager i, vil kunne få betydning for det arbejde der skal udføres, samt tilgangen til arbejdet. Med det mener jeg, at såfremt tilmelding til et projekt sker uden tilstrækkelig baggrundsviden, kan manglende interesse risikere at afspejle tilgangen til det frivillige arbejde i det pågældende projekt.

Min forståelse af Anne og Beates besvarelser er, at de begge har sat sig ind i, hvad det er for et arbejde de har sagt ja til, og derfor har haft en forhåndsviden og interesse, inden de startede i Familieklubben.

De frivilliges udbytte

Hvad Anne og Beate personligt får ud at deres frivillige arbejde i Familieklubben, har som sådan intet med besvarelsen af min problemformulering at gøre, men er alligevel relevant. Jeg har tidligere gennemgået undersøgelser om frivilligt arbejde, og fået mere viden om, at der ligger meget forskellig motivation bag årsagerne til at udføre frivilligt arbejde. Derfor fandt jeg det relevant, at spørge ind til Anne og Beates personlige udbytte, der også kan afspejle motivationen bag årsagen til at udføre frivilligt arbejde, der igen kan medvirke til at forstå Anne og Beates interesse og tilgang til deres arbejde med familier i Familieklubben

og kan derfor være af betydning for den praktiske udførelse og deraf familiernes udbytte i sidste ende.

Til spørgsmål om, hvad udbytte de selv får ud af, at være frivillig i Familieklubben svarer Anne: *“Det giver mig indblik i forskellige familietyper og familiedynamikker og det giver mig god samvittighed og glæde at se de glade børn og forældre og høre at de glæder sig til at komme”* og Beate svarer: *“Det giver mig en glæde at kunne bidrage og være sammen med andre mennesker. Det gælder både familierne men også de andre frivillige. Jeg [sic] et overskud og nogle ressourcer, som jeg meget gerne vil ”dele ud”*.

I forhold til mine egne forforståelser af frivillige, havde jeg som udgangspunkt en forforståelse der gik på, at frivilligt arbejde udføres uselvisk, fordi man gerne vil gøre noget godt for andre. Efter at have undersøgt frivilligt arbejde, fik jeg en ny forforståelse, nemlig at frivilligt arbejde også kan udføres grundet mere egeninteresse. Ud fra min nye forforståelse forstår jeg, at Anne, der er psykologistuderende, har mere egeninteresse i det frivillige arbejde end Beate, der udtaler at hun mere ønsker bare at være social, og dele ud af eget overskud.

Jeg kan derfor, ud fra Baumans teori tolke, at Anne er mere en individualist type og forud for sig selv, på den måde, at ved at være søgende efter mere viden og erfaring, for at give tilfredsstillelse i sit frivillige arbejde, i forhold til hendes udtalelse om, at det giver hende indblik i familiedynamikker. Ifølge Honneth kan man sige, at begge frivillige både søger og giver anerkendelse på den måde, at Anne giver social anerkendelse til de andre frivillige og familierne, men også selv søger at få social anerkendelse, i form af uddannelse, viden og bekræftelse af egen udvikling af erfaringer, til et senere arbejdsmarked, hvor anerkendelsen søges i form af de særlige færdigheder hun har tilegnet sig. Beate tolker jeg, også både giver og søger anerkendelse på den måde, at den sociale anerkendelse søges i form af de ressourcer og det overskud hun kan give ud af, men at hun også giver social anerkendelse, og også en form for kærlighedsanerkendelse, i den glæde hun selv får af, at være sammen med andre mennesker og dermed også giver til de mennesker hun er sammen med.

Hvorfor familierne deltager

I forhold til hvilke problemstillinger der adresseres i Familieklubben, afhænger det af hvilke problemstillinger familierne kommer med. Deres motivation og behov for at deltage i Familieklubben kan afspejle dette behov, eller de problemstillinger der måtte være. Derfor finder jeg det relevant, at spørge familierne ind til netop dette.

Nedenstående spørgsmål skal derfor hjælpe med at forstå familiernes motivation og behov, for at deltage i Familieklubben.

For familiernes vedkommende, har jeg stillet spørgsmål til, hvad de på forhånd vidste om Familieklubben inden tilmelding. Christa svarer: *“Opslag på facebook”* og Dina og Dan svarer: *“Læste en del på deres hjemmeside”*.

Om årsagen til at familier ønskede at deltage, svarer Christa: *“Socialt samvær”*, og Dina og Dan svarer: *“Vi mente at familieklubben kunne give os mere tid sammen med vores børn, uden at det handler om madlavning. Samt at vi håbede at udvide vores sociale netværk”*.

Mine forforståelser om hvorfor familierne har valgt at deltage i Familieklubben, at det hovedsageligt er for socialt samvær, viser sig at være overensstemmende, da familierne ikke giver udtryk for, at have særlige problemstillinger.

Jeg tolker, efter Bauman, familiernes behov for socialt samvær på to måder. Man kan sige, at det er et stop på vejen, i en travl hverdag med karriere, familie og personlig udvikling, at der er opstået en mangel på almindelig socialt samvær på en neutral og afslappet måde. Eller man kan forstå det ud fra Baumans begreb om knagefællesskab, at det er et midlertidigt opstået behov, der søges dækket så længe netop dette behov er tilstede.

Jeg kan også tolke det ud fra en mangel på, eller behov for social anerkendelse, hvor familierne anerkendes som en værdi for det fællesskab de er en del af, efter Honneths teori. Jeg tolker, at overvejelserne bag tilmeldelsen til Familieklubben har været meget forskellig for de to familier. Christa så et opslag på facebook, og meldte sig efterfølgende, hvorimod Dina og Dan valgte at undersøge Familieklubben nærmere inden tilmelding. Eftersom begge familier tilmelder sig tolker jeg, at begge familier har en mangel på, eller behov for socialt samvær og social anerkendelse, men eftersom Dina og Dan brugte mere tid på at undersøge hvad Familieklubben er for en størrelse, kan jeg også tolke, at de med deres mere kritiske tilgang, ikke i lige så høj grad har behov for socialt samvær og social anerkendelse som Christa.

De fire elementer i Familieklubben

For at kunne svare på specialets underspørgsmål, og i sidste ende den endelige problemformulering, vil de næste spørgsmål være rettet mod det praktiske frivillige sociale arbejde der udføres i Familieklubben.

På spørgeskemaerne har jeg indsat målsætningerne for Familieklubben til spørgsmålene. Til det første spørgsmål har jeg indsat nedenstående fra KFUM spejdernes hjemmeside, og efterfølgende spurgt Anne og Beate ind til, hvilke af de fire elementer der lægges mest vægt på.

Hele Danmarks familieklub er bygget op om 4 elementer:

- Måltidsfællesskab
- Lege og aktiviteter
- Støtte- og rådgivningstilbud
- Brobygning (spejdnernet, u.å.) (Bilag 1).

Anne svarer: *“Jeg lægger mest vægt på lege og aktiviteter, derudover måltider”* og Beate svarer: *“Måltidsfællesskab – meget gerne med større fokus på, at familierne skal deltage mere aktivt i at bestemme og lave maden. Jeg tror på, at børn bliver mindre kræsne, hvis de selv har været med til at bestemme og lave maden”*. Umiddelbart vil jeg ud fra Honneths teori, tolke deres svar således, at der i høj grad lægges vægt på anerkendelse i den sociale sfære, altså der lægges vægt på de fælles aktiviteter alle kan være en del af, og hvor den enkelte anerkendes som en værdi, for det fælles der udføres.

Min umiddelbare forforståelse af Familieklubben, som værende et sted, hvor der var socialt samvær og hyggelige aktiviteter for alle, bekræftes.

Familiernes besvarelser om betydningen af de fire elementer, er for Christa: *“De to første . . . de er lige betydningsfulde”* og *“Der bliver gjort en stor indsats fra de frivillige ifh at få alle familier inkluderet”*.

Dina og Dan svarer: *“Måltidsfællesskab og Lege og aktiviteter”* og *“Vi oplever kun de to første elementer. Det virker meget godt”*.

Begge familier vurderer altså, at måltidsfællesskab og lege og aktiviteter er betydningsfulde, og den del der fungerer rigtig godt og giver dem positivt udbytte.

Jeg tolker derfor, at der ydes gensidig anerkendelse i den sociale sfære, som alle parter udtaler som positivt samspil. Årsagen til at Christa oplever at det fungerer godt, tolker jeg på den måde, at Christa er aktiv deltager, på den måde, at hun i høj grad anerkender indsatsen fra Anne og Beate og de andre frivillige i det arbejde de udfører, og derved opnår gensidig anerkendelse, hvilket ifølge Honneth er afgørende for, at individer kan udvikle sig. Dina og Dan udtaler at de “kun oplever” de to første. Denne udtalelse kan tolkes på flere måder. Den ene er, at det reelt kun er aktiviteter og måltidet de oplever er formålet med Familieklubben. Den anden måde er, at udtalelsen: “oplever” kan forstås som en distance, at opleve noget, men ikke deltage aktivt i det selv. I det skrevne sprog, kan det ofte være svært at læse den korrekte betydning af ord. Eksempelvis kan jeg tolke Dina og Dans

udtalelse om: *“Det virker meget godt”* på to måder. Enten virker det *meget* godt, med tryk på meget, eller jeg kan tolke “meget”, som at det virker okay godt. Har jeg forståelsen af, at Dina og Dan mener det virker *meget* godt, med tryk på meget, vil jeg tolke, at også de, oplever gensidig anerkendelse og derfor har en meget positiv oplevelse i Familieklubben. Har jeg forståelse af, at det virker okay godt, vil jeg tolke, at de ikke på samme måder deltager aktivt, men mere oplever samværet på afstand og med tilbageholdenhed, og derfor ikke får det optimale udbytte af at komme i Familieklubben, da de så ikke oplever gensidig anerkendelse.

Frivilliges opfattelse af familierne

Jeg var nysgerrig på Anne og Beates egen opfattelse af, hvilke typer familier de mener der deltager. Jeg har en forståelse af, at Annes og Beates forståelse og opfattelse af familierne, kan have betydning for deres umiddelbare vurdering af familierne og deres eventuelle problemstillinger, og dermed deres tilgang til familierne, i forhold til deres frivillige arbejde i Familieklubben.

Anne svarer at det er meget blandet men mest enlige. Beate svarer det samme, men uddyber: *“Måske er denne form for fællesskab ikke så nødvendigt, hvis der er både mor og far i familien?”* Jeg kan ikke vide hvilke tanker der ligger bag dette svar, men jeg tolker det umiddelbart som en forforståelse over for enlige forældre, at de oplever mere ensomhed eller mangel på netværk og derfor manglende anerkendelse i den sociale sfære, hvor Familieklubben kan medvirke til at mindske dette.

Jeg mener, at det har stor betydning, hvordan Anne, Beate og de andre frivillige opfatter og forstår familierne, da jeg mener det har betydning for tilgangen til familierne og vurderingen af hvad der er behov for, eller ikke behov for. Eksempelvis tolker jeg Beates udtalelse som en forforståelse for, at familier der har både mor og far, ikke har lige så stort behov for socialt samvær som enlige. Det kunne lige så vel gøre sig gældende, at de kunne have et større behov for at se andre mennesker, i stedet for kun at have hinanden at tale med derhjemme. Jeg tolker derfor, at Beates forståelse af Dina og Dan, kan være medvirkende til, at hun måske ikke har lige så stort fokus på at inddrage dem i fællesskabet, som hun har på de andre enlige mødre med børn.

Arbejdet med støtte og rådgivning

For at undersøge hvilke eller om, der er særlige problemstillinger der adresseres i Familieklubben og hvordan de arbejder med disse, anvender jeg målsætningerne for Familieklubben i spørgsmålene, til både Anne og Beate og til familierne.

På KFUM spejdernes hjemmeside står nedenstående om Hele Danmarks Familieklub, som jeg spørger ind til:

Henover et måltid mødes mennesker ligeværdigt og i øjenhøjde. Gennem leg og aktiviteter vil der være mulighed for familierne for at udvikle sig i fællesskab og have det sjovt sammen. Støtte- og rådgivningstilbud og brobygning hjælper familierne med at finde støtte i deres lokalsamfund gennem de bekendtskaber, de får i Familieklubben (spejdernet, u.å.) (Bilag 1).

I forhold til at arbejde med at styrke familiernes fællesskab svarer Anne: *“Vi forsøger at skabe lege/aktiviteter hvor alle kan deltage, både børn og voksne, og gerne på tværs af familierne”.*

Beate svarer: *“Vi forsøger at tilrettelægge aktiviteter og måltider på den måde, at vi mixer familierne. Det er noget som vi skal have større fokus på i forbindelse med opstart af ny familiegruppe, således fokus på ”mixet” sker fra starten”.*

Til spørgsmålet om hvordan der praktisk arbejdes med støtte og rådgivning svarer Anne: *“Det har vi desværre ikke gjort så meget i vores klub, udover at sige og signalere til familierne, at vi altid er [sic] .åbne for at snakke hvis de har brug for det”.*

Beate svarer: *“Denne del har vi ikke haft med – det har ligesom ikke faldet naturligt. Der har nok ikke været behovet for det. Vi har naturligvis snakke med de respektive forældre – men det er ”kun” det niveau vi har haft i denne omgang”.*

Til det sidste spørgsmål om brobygning svarer begge, at det har de ikke arbejdet med. Dog har Anne tidligere svaret, at hun er bevidst om, at det er en målsætning for Familieklubben.

Ud fra ovenstående udtalelser tolker jeg, at der ikke er fokus på den retslige anerkendelse, som er ligebehandling og rettigheder for alle, der i denne sammenhæng kunne være støtte og rådgivning, samt vejledning, i forhold til hvilke offentlige institutioner, der eventuelt kunne søges hjælp hos, såfremt dette kunne være aktuelt. Derimod er fokus alene på det sociale samvær i fællesskabet, og fokus på hvordan familierne kan matche bedst sammen, for at give større mulighed for dybere bekendtskaber. Altså tolker jeg, at der fokus på den sociale anerkendelse.

I forhold til muligheden for støtte og rådgivning tolker jeg, at det er blevet sagt, og muligvis har alle familierne hørt, at det er en mulighed at modtage, men at der ellers er foretaget en vurdering af familierne, at behovet ikke har været til stede for dette.

Til familierne har jeg stillet spørgsmål om, hvordan de oplever støtte og rådgivning. Christa svarer: *“jeg har ikke deltaget for at søge støtte eller rådgivning”*, og Dina og Dan svarer: *“Det oplever vi ikke”*.

Jeg tolker gennem udtalelserne, at det gælder for begge familier, at de ikke har tilmeldt sig grundet behov for støtte i hverdagen, eller rådgivning i forhold til problematikker eller særlige udfordringer, men udelukkende grundet mangel på socialt samvær. Ifølge udtalelserne vil det ifølge Honneth betyde, at familierne deltager grundet mangel på den sociale anerkendelse, hvilket kan være årsagen til, Christas besvarelse, og at Dina og Dan ikke har oplevelsen af mulighed for støtte og rådgivning, da de ikke vurderer selv at have behov for det.

Arbejdet med styrkelse af familierne

På A.P. Møller fonden står følgende om målsætninger for projektet, og jeg har derfor spurgt ind til nedenstående.

Projektet er baseret på en stærk tværgående samarbejdsstruktur og har til formål at styrke familiernes netværk, tilknytning til lokalsamfundet, forældrekompetencer, økonomisk bæredygtighed, sundhed og samarbejde med offentlige institutioner. Det er alle parametre, som har stor betydning for familiernes bæredygtighed, og som derfor vægtes højt inden for fokusområdet (A.P. Møller Fonden, u.å.) (Bilag 1).

I forhold til samarbejdet med offentlige institutioner, svarer Anne, at der ikke samarbejdes med nogen, med undtagelse af den pågældende institutionen, hvor der er stillet lokaler til rådighed. I forhold til hvordan der arbejdes med at styrke forældrekompetencer, netværk, økonomisk bæredygtighed og sundhed, svarer Anne: *“Vi laver altid sund mad og opfordrer alle til at smage på det hele. Derudover håndhæver vi regler som f.eks. håndvask og bordskik. Ellers står vi til rådighed for samtale omkring udfordringer”*. Der er altså ikke fokus på familiernes behov for hjælp til økonomistyring, eller på at styrke familiernes tilknytning til lokalsamfundet.

Beate svarer også, at der ikke samarbejdes med offentlige institutioner. Til det andet spørgsmål, besvares: *“Det arbejder vi ikke så bevidst med – men via måltider, aktiviteter og*

samtaler kommer der naturligvis fokus på disse ting". Der er heller ikke her, fokus på økonomi eller tilknytning til lokalsamfundet.

De ovenstående målsætninger står altså til at vægtes højt i projektet. Jeg tolker Anne's udtalelse til, at hun mener, at arbejdet med at fokusere på sundhed, sætte rammer og grænser, i forhold til visse dele af det fælles samvær, kan bidrage til familiernes sundhed og forældrekompetencer, da der er mulighed for at denne del også kan anvendes i familiernes egne hjem, såfremt de ønsker det og har udfordringer på de pågældende områder. Beate, der også vurderede at der ikke var behov for støtte og rådgivning, udtaler at der ikke arbejdes bevidst med det. Jeg tolker derfor, at Beate vurderer behovet hos de enkelte familier under det sociale samvær og at, såfremt der er udfordringer på visse områder, har hun tillid til, at det naturligt kommer frem under fælles samtaler under måltid eller kaffe, og at der så dér kan gives støtte og rådgivning, i forhold til eventuelle udfordringer eller særlige problematikker.

Jeg tolker, Ifølge Honneth, at er der i ovenstående målsætninger, både er fokus på den retslige og sociale anerkendelse. Den retslige anerkendelse, i forhold til samarbejdet med offentlige institutioner og økonomisk bæredygtighed, og den sociale anerkendelse, i forhold til netværk og tilknytning til lokalsamfundet. Ifølge min tolkning af Anne og Beates besvarelser er der, for deres vedkommende, kun fokus på den sociale anerkendelse, med en vurdering af, om nogle familier har behov for retslig anerkendelse, og at disse i så fald vil give udtryk for det, hvor Anne og Beate så er klar til at støtte og rådgive. Ifølge Bauman og det individuelle samfund kan siges, at vi alle har behov for at få dækket behovet for fællesskab, og at det er derfor der ikke vurderes de store udfordringer hos familierne, da det er det sociale fællesskab der vægtes højest, og at Anne og Beate vurderer, at det også alene er årsagen til at familierne deltager.

Familierne blev også stillet spørgsmål til, hvordan de oplever ovenstående målsætning for Familieklubben. Christa svarer: *"Ingen kommentarer"*.

Dina og Dan svarer: *"Det oplever vi ikke"*.

Jeg tolker udtalelserne således, at familierne heller ikke mærker, at der arbejdes med målsætningerne, og at det ikke mærkes, at sådanne ting forekommer naturligt under samtaler og bliver taget op til yderligere samtale, eller til diskussion i Familieklubben. Igen kan det skyldes, at eftersom deres årsag til at komme i Familieklubben er af sociale årsager,

har familierne ikke fokus, eller opmærksomhed på, at der kunne være andre muligheder end kun det sociale samvær.

Arbejdet med at bryde den negative sociale arv.

Det næste er også fra målsætninger, beskrevet på A.P. Møller fondens hjemmeside som jeg spørger ind til:

“Der ligger et stort potentiale i at styrke udsatte familiers egne ressourcer og evne til at hjælpe deres børn med at bryde den negative sociale arv” (A.P. Møller fonden, u.å) (Bilag 1).

Jeg spørger Anne og Beate om de vurderer, at familierne har udfordringer i hverdagen. Anne svarer: *“Det synes ikke tydeligt i Familieklubben, men hvis man snakker med familierne, kommer forskellige udfordringer som f.eks. lille netværk om området, hårdt at være enlig forsørger, presset hverdag med megen lidt voksen-alene tid mm. frem”.*

Jeg spørger hvordan der arbejdes med at styrke familiernes ressourcer, og Anne svarer: *“Det har vi desværre ikke gjort så meget, udover at bekræfte dem i at de er seje at de møder op og holder ved, holder af dem som de er og snakker med og hjælper dem hvis de har behov for det”*

Til de samme spørgsmål svarer Beate: *“Ja, der er tydeligt visse udfordringer”.* Og til hvordan de styrker ressourcer svarer Beate:

Vi prøver at holde fast i visse regler:

- *Checkin, checkud*
- *Vi starter på aktiviteterne sammen*
- *Vaske hænder før måltider*
- *Børn bliver ved bordet indtil alle børn er færdige med at spise.*

Fælles aktiviteter hvor alle kan være med – men også bliver udfordret på forskellige vis – både motorisk men også personligt.

Måltider, hvor ”kræsne” børn skal spise noget andet end de plejer – og pludselig kan lide noget de ikke kan lide derhjemme.

Jeg tolker udtalelserne således, at der er forskel på hvordan Anne og Beate oplever familierne. Anne er noget yngre og stadig under uddannelse. Beate er noget ældre og har

derfor mere erfaring med familielivet. Jeg tolker derfor, at Beate ser flere udfordringer for familierne, da de fleste er enlige og at hun erfaringsmæssigt derfor ved, at det kan være hårdt ind i mellem. Jeg tolker også forskelligheden på Anne og Beates alder, til at have stor betydning i tilgangen til familierne. Anne er psykologistuderende, og har meget faglig viden og har derfor også det psykologiske aspekt i tilgangen til familierne, og har en meget anerkendende tilgang. Jeg tolker hun har meget teoretisk viden om familielivet, og også viden om, at det har stor betydning for et menneskes selvværd, at møde social anerkendelse, hvilket jeg tolker, at hun i udtalelsen tydeligt giver udtryk for at praktisere.

Jeg tolker, at Beate med mere livserfaring, har en anden og mere praktisk tilgang til arbejdet med familierne. Hun har fokus på at der skal være rammesætning for børnene der kan hjælpe forældrene, da det er en regel alle børn skal overholde, og at det ikke kun bliver forældrenes ansvar at børnene overholder disse regler. Derudover har hun også fokus på fællesskabet og de aktiviteter, som både børn og forældre kan lave sammen. Dette tolker jeg således, at hendes egen erfaring siger, at det kan være en udfordring for forældre, at få tid og overskud til leg med børnene i hverdagen, især for enlige forældre.

Anne giver social anerkendelse, både ved at være til stede, men også ved mundtligt at ytre denne anerkendelse. Beate har også en social anerkendende tilgang på flere måder. Den ene er, at fokusere på fælles aktiviteter, den anden er rammesætningen for børnene, der assisterer forældrene i at holde styr på børnene.

Ifølge Bauman tolker jeg, at der er bevidsthed om, at forældre i hverdagen kan være presset på flere arenaer af deres tilværelse, og derfor kan have brug for assistance til at kunne slappe af og være til stede i nuet, hvilket der skabes rum til i Familieklubben, med leg og faste rammesætninger.

Familierne spørges til, om de selv opfatter at have manglende ressourcer i hverdagen og hvordan det styrker dem som familie, at deltage i Familieklubben Christa svarer: *“Nej”* til at have manglende ressourcer, og til hvordan det styrker dem som familie at deltage i Familieklubben besvares: *“Bekræftes i, at vi er sociale mennesker, der nyder at være sammen med andre familier/børn”*.

Dina og Dan svarer i forhold til manglende ressourcer: *“Nej. Vi bliver faktisk i tvivl om vi overhovedet er målgruppen for Familieklubben”* og: *“Det styrker os ikke som familie”*.

Umiddelbart har jeg forståelse for, hvorfor familierne svarer meget afvisende til at have manglende ressourcer, når der i målsætningen anvendes begrebet “udsatte familier” og at Dina og Dan bliver i tvivl, om deres tilhørsforhold til Familieklubben. Rådet for socialt udsatte anvender definitionen i 2018 i en undersøgelse: *“. . . mennesker med flere forskellige og*

sammensatte komplicerede sociale problemer - det kan være hjemløshed, misbrug af stoffer eller alkohol, prostitution, psykiske og/eller økonomiske vanskeligheder og andre tunge problemer” (Rådet for socialt udsatte, 2018, s. 4). Det er dog muligt, at der i andre Familieklubber deltager familier hvor definitionen er mere rammende.

Jeg har tidligere gjort rede for præstationssamfundet og de eventuelle negative påvirkninger det kan medføre i form af diagnoser. Jeg kan ikke udelukke, at familierne kan være påvirket negativt af samfunds presset, og derfor har søgt til Familieklubben for at få positive oplevelser og anerkendelse som modvirkning til det daglige pres fra samfundet.

Jeg tolker at det er tydelig forskel på hvordan Anne og Beate opfatter familierne, og hvordan familierne opfatter sig selv. Anne og Beate giver udtryk for, at der tydeligvis er udfordringer, hvilket de kan have ret i, men familierne giver ikke udtryk for, at deltagelse i Familieklubben er af andre årsager, end socialt samvær. Jeg tolker dog ikke umiddelbart, at Anne og Beates opfattelse af familierne er, at de er udsatte som definitionen beskriver.

Jeg tolker af Christa's udtalelse, om at nyde at være sammen med andre, at den anerkendelse de får og selv giver, ved at komme i Familieklubben, bidrager positivt til familielivet. For Dina og Dan's vedkommende, har målsætningerne for Familieklubben givet dem tvivl om, hvorvidt de hører til eller ej. Dina og Dan svarede tidligere, at de havde læst på Familieklubbens hjemmeside, hvor det kun fremgår at Familieklubben er et sted for socialt samvær for familier, men hvor de egentlige målsætninger ikke fremgår. Disse står på på KFUM spejdernes hjemmeside og på A. P. Møller fondens hjemmeside, der som tidligere er gjort rede for, har givet økonomisk støtte til projektet.

De næste spørgsmål går på nedenstående, under samme tema, der også er fra A. P. Møller fondens hjemmeside om målsætningerne for Familieklubben:

Familieklubberne skal støtte udsatte familier i at skabe et stabilt familieliv, der giver en tryk ramme for børnenes udvikling, læring og trivsel. Dette skal styrke familiernes sociale bæredygtighed og give børnene bedre chancer for en god fremtid (A.P. Møller fonden, u.å) (Bilag 1).

Jeg spørger Anne og Beate, hvordan de mener det styrker familiernes interne sammenhold og børnenes udvikling at deltage i Familieklubben.

Anne svarer:

Familierne får noget fælles at snakke om/være fælles om, hvilket jeg tænker giver dem en form for sammenhold. Jeg tror det styrker børnenes udvikling at komme ud

blandt andre børn i forskellige aldre, der ikke dømmes dem, og at lege sammen på kryds og tværs samt tage ved lære af evt. ældre børn eller skulle tage sig af/tage hensyn til yngre børn Derudover får børnene lov at deltage i aktiviteter der m.ske ikke ellers ville have prøvet, hvilket måske kan styrke deres udvikling el. kreativitet.

Beate svarer: *“Ja, det tror jeg på. Det at familierne laver noget sammen viser nye muligheder og styrker”.*

Jeg tolker, at det igen er inklusion, fællesskab og sammenhold der er fokus på, og altså ifølge Honneth den sociale anerkendelse. For børnenes vedkommende er der et stort fokus på at afprøve nye ting, der kan udvikles deres kompetencer, og altid med en anerkendende tilgang, der også styrker deres selvværd. Også ifølge Bauman kan man tolke, at der er fokus på forældrene og deres behov for pusterum fra samfunds presset, der kræver at være til rådighed og præstere hver dag.

Familierne spørger jeg om hvordan det styrker dem som familie og hvordan det hjælper børnenes udvikling.

Christa svarer: *Vi mødes i det sociale og bekræftes i, at vi nyder at være sammen med andre” og: “At de ser, at der er mange måder at være familie på”.*

Dina og Dan svarer: *“Det styrker os ikke som familie” og: “Om det hjælper vores børns udvikling, ved vi ikke, men de har åbnet sig mere op og tør snakke med de øvrige familier og frivillige i familieklubben. Vi tror ikke det har nogen betydning for vores børns fremtid”.*

Jeg tolker Christa's udtalelse til, at anerkendelsen de både får og giver i Familieklubben, giver dem en nydelse af at komme der, og at de forskellige familieformer børnene oplever, kan medvirke til, at give børnene en åbenhed for andre mennesker der ikke ligner dem selv, og dermed vil have en mere anerkendende tilgang til andre.

I forhold til Dina og Dan, mener de ikke at det har styrket dem som familie. Jeg tolker dog, at børnenes udvikling kan have styrket dem som familie og tolker denne mere åbne tilgang børnene har fået, til at være udtryk for større selvværd der ligger i den anerkendelse de får, af den anerkendende tilgang der er i Familieklubben. Jeg kan ifølge Bauman tolke, at individualister der altid er forud for sig selv i den evige jagt efter den ønskværdige tilværelse der ligger ude i fremtiden, ikke er til stede i nuet og ser og oplever de aktuelle ting der sker omkring dem, og at det altså kan være derfor, at Dina og Dan ikke umiddelbart tillægger det større betydning, at deres børn er blevet mere åbne og trygge i omgangen med de andre voksne og børn i Familieklubben.

Hvad Familieklubben bidrager med til familierne

Til sidst spørger jeg, hvad de frivillige vurderer, at familierne får ud af at deltage i Familieklubben, som de ikke kan få andre steder.

Spørgsmålet bidrager ikke direkte til besvarelse af problemformuleringen, men vil alligevel give indtryk af, hvad eller hvordan det frivillige sociale arbejde i Familieklubben bidrager til familierne. Meningen med dette spørgsmål er altså, at få Anne og Beates egne tanker om, hvad de selv mener de giver til familierne, og for familiernes vedkommende at reflektere over, hvad Familieklubben bidrager med til deres tilværelse og hvorfor de møder op hver gang.

Anne svarer:

Jeg håber de får noget at se frem til i hverdagen. Jeg håber også at forældrene får en aften hvor de kan få et lille pusterum fra bl.a. madlavning og hvor de kan få tid til at voksensnakke, og at børnene får et frirum til leg og sjov og får nye venner.

Beate svarer: *“Gratis og sundt måltid mad i hyggelige omgivelser. Sjov og leg uden at det er legeland. Fokus på at skabe nye relationer både for børn og voksne. Inspiration fra andre voksne. Nye venskaber”.*

Jeg tolker Annes og Beates udtalelser således, at de håber at familiernes behov for afslappet og socialt samvær sammen med andre, dækkes i nogen grad og også at de udnytter muligheden, for at få udvidet deres sociale netværk. Der er ikke i udtalelserne fokus på, at familiernes skal støttes eller på anden måde hjælpes, og jeg tolker derfor, at der udelukkende er fokus på den sociale anerkendelse der kan give de enkelte personer og samlede familier mere selvværd, da det er fællesskabet og inklusionen der er i fokus. Jeg tolker også ifølge Bauman, at der fra Anne og Beates side, er bevidsthed om, at nogle familier er mere presset end andre i det moderne samfund, og at en aften i Familieklubben kan være en lille oase, hvor de bare kan være sig selv, og blive accepteres som de er, uden at de skal præstere.

Til det samme spørgsmål, om hvad de får ud af at deltage i Familieklubben som de ikke ville kunne få andre steder, svarer Christa: *“Ingen kommentarer”* Og Dian og Dan svarer: *“Tid med vores børn, hvor andre laver mad”.*

Umiddelbart virker familiernes besvarelser ikke som om, de har givet det nærmere eftertanke om, hvad udbyttet af Familieklubben giver dem. Tydeligvis, tolker jeg, er der ikke er fokus på, eller umiddelbar bevidsthed om, hvordan de frivilliges anerkendende tilgang har betydning for deres hverdag i familien. Til Christas svar om ingen kommentarer, danner der sig en forforståelse om, at de ikke har andre sociale platforme sammen, end Familieklubben. Derfor tolker jeg også, at Christa har mere mangel på social anerkendelse end Dina og Dan, der mere fokuserer på, at kunne få tid sammen med børnene, hvor de ikke selv skal stå for madlavning, og at det sociale samspil med de andre deltagere, ikke umiddelbart er en prioritet.

Frivilligt socialt arbejde versus professionelt socialt arbejde

Jeg ser i her i første del af analysen et dilemma der kan præge det frivillige sociale arbejde frem for det professionelle. Da familieklubben ikke direkte henvender sig til udsatte familier med sociale problemer eller særlige problemstillinger, er der ikke lagt retningslinjer for indhold af samtaler på forhånd, og eftersom tilbuddet er for alle familier kan de frivillige ikke på forhånd vide noget om familiernes særlige problemstillinger. Der er i analysen ingen tvivl om, at Anne og Beate gerne vil hjælpe og være til rådighed for familierne, såfremt de giver udtryk for at have behov herfor. Men, hvor går grænsen for Anne og Beate? Kan man som frivillig stille indgående personlige spørgsmål til en familie, uden at det virker påtrængende eller sågar stigmatiserende?

Beate udtalte, at hun mente at eventuelle problemstillinger naturligt ville komme frem under samtaler eksempelvis under fælles måltid. Men, når beskrivelsen af indholdet i Familieklubben ikke lægger op til de bagvedliggende målsætninger, hvilken familie vil så udlevere sig selv og risikere stigmatisering, såfremt rammerne ikke lægger op til, at det er i et sådan forum, hvor sådanne samtaler forventes og alle deler med hinanden?

Ser man på dette frivillige tilbud kontra et professionelt, ville forventningerne have været anderledes, og indholdet og mulighederne tydeliggjort.

Der er altså mulighed for, at dette dilemma kan være medvirkende til Anne og Beates vurdering af, at familierne ikke har behov for støtte og rådgivning.

Besvarelse af første underspørgsmål

På baggrund af ovenstående analyse vil jeg her besvare mit første underspørgsmål som lyder:

Hvilke sociale problemstillinger adresseres i Familieklubben og hvordan arbejdes der i praksis med familierne, for at bidrage til løsninger?

Gennem analysen har der vist sig et mønster af, at de frivilliges arbejde i Familieklubben, hovedsageligt bygger på en social anerkendende tilgang, i forhold til både voksne og børn. Ifølge Anne og Beates udtalelser, har jeg tolket, at der ikke lader til, at være særlige sociale problemstillinger der adresseres i Familieklubben. Der nævnes udfordringer i forhold til lille netværk, og at være enlig med børn og at, især Anne giver udtryk for, at hun i høj grad anerkender familiernes udfordringer, i forhold til at få en hverdag til at fungere alene med børn.

Det nævnes, at det er blevet sagt til familierne, at de frivillige altid er klar til at tage en snak, og at der ellers ligger en vurdering af familierne til grund for besvarelsen, at der nok ikke har været behov for at arbejde med støtte og rådgivning. Ud fra familiernes besvarelser har jeg tolket, at det ikke lader til, at de ikke har været opmærksomme på, eller er blevet gjort opmærksom på, muligheden for at modtage støtte og rådgivning, men giver heller ikke udtryk for, at det er årsagen til at de er der eller har behov for det.

For for Dina og Dans vedkommende, tolkede jeg, at de ikke på noget tidspunkt har opfattet Familieklubben som værende et sted, hvor de kan få støtte og rådgivning, eller anden form for hjælp, selvom de dog ikke giver udtryk for at have behov for det. Det lader også til, at de grundlæggende målsætninger for Familieklubben i høj grad har overrasket dem, og de nu er i tvivl om, hvorvidt de hører til i Familieklubben.

Jeg har fået en forståelse af, at årsagen til at alle trives og har det rart i Familieklubben, altså kan skyldes den gensidige anerkendelse der er til stede. Dog kan det diskuteres, hvorvidt målsætningerne for Familieklubben kan opfyldes, såfremt der møder familier op med stort og umiskendeligt behov for støtte og rådgivning, eller vejledning i forhold til offentlige institutioner, hvor det fremgår af Anne og Beates besvarelser, at der ikke foreligger samarbejde, som det ellers står skrevet i målsætningerne at der skal være, således at familierne kan få lettere adgang til disse.

Det frivillige sociale arbejde der udføres i Familieklubben udføres, ifølge min analyse, ved tilstedeværelse, anerkendelse og faste rammer for dagsorden. Og ellers lader det til, at være meget op til de frivillige selv, hvordan det skal foregå og hvad der skal lægges vægt på. Eksempelvis går Anne mest op i, at lave aktiviteter hvor børn og forældre kan lege sammen, hvor Beate har mere fokus på det rette mix af forældre og måltidsfællesskabet. Dette kan ses som en positiv tilgang, at de forskellige områder er delt op, og at den enkelte kan fokusere på deres egen del.

Dog kan det diskuteres om der er enighed om, hvordan de enkelte aktiviteter skal udføres. Eksempelvis giver Beate udtryk for, at hun mener det er vigtigt, at børnene skal være medbestemmende i forhold til måltider, for ikke at blive kræsne. Det er altså en personlig holdning hun tager med og praktiserer i Familieklubben, da det ikke er noget der står skrevet, at det er sådan det skal foregå ved måltiderne. Jeg vil ikke komme ind på, om dette er positivt eller negativt, men der kan argumenteres for, at såfremt frivillige selv kan bestemme hvordan det frivillige arbejde skal udføres, kan der være risiko for, at for mange personlige holdninger og praksisser søges gennemtruffet, hvilket kan risikere at virke stødende på nogle familier, og kunne i værste fald resultere i frafald. Det kan også diskuteres hvori det sociale arbejde ligger i denne del.

For at besvare mit underspørgsmål, er det min forståelse ud fra min analyse, at Familieklubben ikke adresserer særlige sociale problemstillinger. Enten har familierne ingen særlige sociale problemstillinger, de har problemstillinger men giver ikke udtryk for dem, eller Anne og Beate har vurderet, at der ikke foreligger særlige problemstillinger der skal adresseres. Da der ikke er særlige sociale problemstillinger der adresseres, er der heller ikke en særlig arbejdsmetode til stede, der skal bidrage med løsninger.

Dog kan der argumenteres for, gennem analysen, at den anerkendende tilgang kan være en arbejdsmetode, der kan bidrage til øget selvværd for den enkelte, der positivt kan påvirke den samlede familie, og kan derfor forstås som en arbejdsmetode i den pågældende familieklub med de på pågældende familier.

Analysedel 2

I forbindelse med specialets andet arbejdsspørgsmål omhandlende hvordan Familieklubben kan arbejde med problemstillinger der kan forstås som samtidsdiagnose, vil dette afsnit også indeholde empiri i samspil med teori om anerkendelse og frigørelse, samt mine egne forforståelser. Analysen kan ved hjælp af den hermeneutiske spiral, være med til at forklare og forstå arbejdsmetoder der kan bidrage til løsninger på problemstillinger familierne står

med, samt at forklare og forstå årsager eller generative mekanismer, der kan være medvirkende til familiernes problemstillinger, samt hvilket udbytte det giver at deltage i Hele Danmarks Familieklub.

Andet underspørgsmål lyder:

Hvordan kan Familieklubben arbejde med problemstillinger der kan forstås som en samtidsdiagnose?

For at besvare underspørgsmålet, tager jeg udgangspunkt i min indhentede empiri, og fokuserer på familierne og starter med at tage udgangspunkt i Christas familie og fokuserer på spørgsmål, der er rettet mod årsagerne til tilmelding og familiernes udbytte af deltagelse.

Familiernes udbytte

Jeg var nysgerrig på hvilken årsag eller motivation, der lå til grund for, at familierne meldte sig til Familieklubben og hvad de selv mener de bidrager med. Med disse spørgsmål søger jeg at få familiernes egne vurderinger af hvad, og hvor stort deres behov er for socialt samvær og social anerkendelse, med tanke på præstationssamfund og øget individualitet og deraf samtidsdiagnosen beskrevet af Søren Juul.

Om årsagen til hvorfor Christa tilmeldte sig, svarer hun: *“Socialt samvær”*. Jeg spurgte videre hvad hun selv, og hvad familien samlet får ud af at deltage. Til begge spørgsmål svarer Christa: *“Socialt samvær”*. Jeg var nysgerrig på hvad de, som familie, selv mener de bidrager med ved deltagelse, og Christa svarer: *“Positiv tilgang til samvær med andre familier”*. Til sidst vil jeg gerne vide, om familien vil tilmelde sig igen: *“Ja, meget gerne. Jeg oplever det kun som positivt og gavnligt for min familie at være sammen med og se andre familier”*.

I alle Christas besvarelser indgår begrebet “socialt samvær” og jeg tolker derfor, at Christa og hendes familie har et stort behov for både socialt samvær og også social anerkendelse. Jeg kan ikke vide noget om Christas mentale helbred, eller hvordan hun har det som person, men jeg kan ud fra Honneths teori tolke, at eftersom hun giver udtryk for et stort behov for socialt samvær og deraf kunne opnå social anerkendelse, vil dette kunne skyldes ensomhed, men også lavt selvværd. Honneth mener at social anerkendelse er afgørende for at opbygge selvværd, ved at blive opfattet som en værdi i det sociale fællesskab. Det

lader også til at Christa er bevidst om, hvordan hendes tilstedeværelse skal opfattes, da hun udtrykker at være til stede med en positiv tilgang til de andre familier, hvilket jeg tolker som et behov for, og et ønske om anerkendelse, og også bevidsthed om gensidig anerkendelse. Honneth mener, at anerkendelse kun kan fungere hvis den er gensidig, og jeg tolker at Christa er meget bevidst om, at såfremt hun i sin tilstedeværelse virker positiv og åben, vil det virke positivt på de andre, og at de andre derfor vil synes bedre om hende som person, og dermed dække Christas behov for socialt samvær og gensidig anerkendelse i Familieklubben.

Jeg tolker, at Christas ønske om at deltage igen, kan forstås på flere måder. Den ene er, at de som samlet familie får mere socialt samspil med andre familier, hvilket jeg tolker som et udtryk for, at dette ikke foregår på andre tidspunkter. Det andet er, at til trods for, at hun giver udtryk for, ikke personligt at få udbytte af deltagelse, tolker jeg alligevel at hun får det. Ellers mener jeg ikke, at hun ville omtale Familieklubben så positivt og have et ønske om, at tilmelde sig igen.

Ud fra Baumans teori, kan jeg også tolke Christas besvarelser på to måder. Den ene er, at hun selv er individualist der søger et knagefællesskab der skal dække et midlertidigt behov for socialt samvær. Den anden måder er, at hun er medborger i et samfund af individualister men ikke er det selv, og derfor søger at finde andre der ikke er så fokuseret på sig selv i den travle hverdag, men har tid og lyst til at være socialt sammen med andre.

For Dina og Dans vedkommende svarer de om årsagen til tilmelding: *“Vi mente at Familieklubben kunne give os mere tid sammen med vores børn, uden at det handler om madlavning. Samt at vi håbede at udvide vores sociale netværk”* Til spørgsmålene og hvad de selv og som familie får ud af, at deltage i Familieklubben, svarer de, at de ikke personligt får noget ud af at kommer der, men at det giver dem kvalitetstid med børnene og socialt samvær. Til spørgsmål om hvad de selv mener de bidrager med, svarer de: *“Tilstedeværelse”*. Om de vil tilmelde sig igen, svarer de: *“Hvis der opstår en familieklub tættere på vores bopæl, vil vi melde os til igen, da det er hyggeligt og rart med lidt afveksling i hverdagen”*

I forhold til Christas besvarelser, tolker jeg Dina og Dans besvarelser som mere fokuseret på egeninteresse, i forhold til udbytte og hvad de selv giver ud af, eller byder ind med. Dette tolker jeg ud fra deres besvarelser, at de ikke på noget tidspunkt nævner noget om anerkendelse af de andre familier, udover at de får socialt samvær, som også kan forstås

som socialt samvær med de frivillige, eller at være et sted, hvor der også er andre tilstede på samme tid.

Jeg tolker, at det kan give god mening for Dina og Dan, at de ikke mener, at de får noget personligt ud af at komme i Familieklubben. Som tidligere nævnt, virker anerkendelse kun, såfremt den er gensidig, og ud fra deres besvarelser lader det til, at Dina og Dans opfattelse er, at deres blotte tilstedeværelse vil være tilstrækkelig for at opnå anerkendelse. Eftersom jeg tolker, at de ikke selv anerkender de andre familier, føler de sig ikke selv anerkendt, og føler deraf ikke det store personlige udbytte af Familieklubben. Jeg tolker, at eftersom de ikke på samme måde som Christa, udtrykker et stort behov for socialt samvær, kan skyldes at de er to, hvorimod Christa er mere alene, når hun ikke er sammen med børnene. Det samme gør sig gældende, at de kun vil tilmelde sig igen, såfremt det kan foregå tættere på deres bopæl, hvilket jeg tolker som mindre behov for socialt samvær og social anerkendelse, da afstanden i så fald, ville have haft mindre betydning.

Det kan endeligt også tolkes således, at da de ikke selv føler, de får noget personligt ud af det, grundet mangel på gensidig anerkendelse, giver det dem en følelse af, at behovet så ikke er til stede. Jeg vil dog alligevel tolke, at behovet er til stede hos dem begge, da de tidligere har udtalt at have læst på hjemmesiden hvor der netop står, at socialt samvær og fællesskab er i fokus, og at de har tilmeldt sig derefter.

Ud fra Baumans teori, tolker jeg, at det er mere nærliggende at Dina og Dan er mere individualister end Christa. De nævner at Familieklubben giver dem kvalitetstid med deres børn, hvilket jeg tolker som værende en generel mangel i hverdagen, der kan skyldes at de er mere fokuseret på egeninteresser og karrierer, altså at være forud for sig selv, og ikke så meget til stede i nuet, sammen som familie og prioriterer tid sammen med deres børn.

Jeg tolker også, at da en eventuel gentilmelding kun vil ske, såfremt det foregår nærmere hjemmet, kan forstås på den måde, at Dina og Dan mere ser Familieklubben som et knagefællesskab. Altså et behov for socialt samvær der er opstået midlertidigt og som er dækket i nogen grad.

Positiv effekt

Tidligere er redegjort for Anders Petersens "Præstationssamfundet" (Petersen, 2006), under afsnittet Det moderne samfund, hvor han mener, at diagnoser som depression og angst opstår som følge af samfunds presset i den øgede globalisering og konkurrence, og derfor kan opfattes som en samtidsdiagnose. Og også at skoler ikke på samme måder som tidligere opfordrer elever til at finde demokratiske løsninger sammen, men mere søger at

forberede eleverne til denne øgede konkurrence på arbejdsmarkedet. Anders Petersen mener, at presset fra samfundet om præstation og konstant udvikling, kan resultere i socio kulturel marginalisering, såfremt dette ikke imødekommes af den enkelte (Petersen 2006). Jeg startede indledningsvist med at redegøre for Søren Juuls "Selvets Kultur" (Juul, 2017), hvor han mener at manglende anerkendelse i et moderne samfund kan være medvirkende årsag, altså generativ mekanisme, til depression og angst, og at mennesket kun kan udvikle sin egen selvbevidsthed, med anerkendelse fra andre. Søren Juul henviser også til Charles Taylor, der også ser udfordringer ved dette præstationssamfund og den medfølgende individualisering, hvor menneskets frie valg har medført minde sammenhold i samfundet, da den enkelte fokuserer mere på sig selv, som Charles Taylor kalder autencitet kulturen (Taylor, 2002).

Jeg kan af gode grunde ikke sige noget om familiernes mentale tilstand, men jeg kan tolke, at de udtrykker behov for social anerkendelse og samvær med andre, dog i forskellig grad. Det kan tolkes at vi, som ovenfor beskrevet, lever i et præstationssamfund hvor angst og depression er meget udbredt. At Søren Juul mener, at manglen på anerkendelse kan være en generativ mekanisme der kan være medvirkende til at udvikle depression og angst, kan være én af årsagerne til, at familier tilmelder sig et frivilligt tilbud, hvor socialt samvær er i højsædet, da det kan skyldes mangel på anerkendelse. Der kan derfor også tolkes, at til trods for, at familierne ytrer, at de ikke personligt får udbytte af at komme i Familieklubben, giver det dem alligevel noget positivt med hjem, da de ellers ikke ville komme der. Der kan også tolkes, at individualiseringen i præstationssamfundet, der har medført mindre sammenhold, er årsagen til at sådanne tilbud opstår, og at familier derfor føler et behov for at tilmelde sig. Det vil sige, at der er mangel på anerkendelse generelt, da man ellers kan undre sig over, at familier melder sig til frivillige tilbud med andre fremmede familier, og ikke i stedet ses med familier de i forvejen kender. Til dette kan der være flere årsager. Én årsag kan være er, at familien er ny i området og derfor ikke kender nogen, eller at andre bekendte ikke har tid i deres præstations hverdag, eller ikke vægter det så højt. Måske er det bare et latent behov de fleste har, men hvis flere deltager kunne det brede sig lidt som ringe i vandet og skabe et større behov og dermed en ændring i samfundet.

Til trods for, at familierne ikke giver udtryk for, at personligt have gavn af Familieklubben, tolker jeg at samværet har gavnlige effekt på flere områder. eksempelvis Christa, der tydeligt giver udtryk for mangel på socialt samvær, og Dina og Dan der i første analysedel gav udtryk

for, at deres børn var blevet mere åbne over for de andre deltagende voksne og børn, som jeg tolkede som et resultat af anerkendelse i Familieklubben og deraf højere selvværd. Det kan derfor ikke udelukkes, at familiernes deltagelse har positiv effekt på deres mentale tilstand og have en præventiv effekt på depression og angst, grundet anerkendelse og den følelse af egen værdi der kommer deraf.

Da ovenstående kun er analyseret ud fra to familiers besvarelser, kan jeg ikke generalisere. Men, der kan argumenteres for, at samvær og anerkendelse har en gavnlig effekt. Eftersom Søren Juul, Anders Petersen og Charles Taylor alle mener, på hver sin måde, at social anerkendelse grundlæggende er afgørende for den personlige udvikling, og at en mangel på samme, kan være medvirkende årsag til depression og angst, kan der derfor argumenteres for, at anerkendelse og mere socialt samvær kan være en måde at imødegå den individualistiske kultur, og være medvirkende til en samfundsændring på sigt. Som Charles Taylor skriver, kan et samfund ændre sig, da samfundet består af mennesker, og mennesker kan ændre sig (Taylor, 2002). Altså, det kan sprede sig som ringe i vandet, at socialt samvær og fællesskab er en positiv værdi for alle, der bidrager positivt til samfundet, hvor der ikke på samme måde skal kæmpes om anerkendelse.

Besvarelse af andet underspørgsmål

Min besvarelse på underspørgsmålet vil derfor, ud fra min analyse være, at jeg tolker, at en måde at man kan arbejde med problemstillinger, der kan forstås som en samtidsdiagnose, vil være at oprette flere tilbud hvor socialt samvær er i højsædet, og hvor et bredt udsnit af befolkningen kan deltage. Ved ikke at selektere i tilmeldinger, men inddrage det brede spekter, vil flere have mulighed for at mærke en gavnlig effekt af det sociale samvær, fællesskabet og gensidig anerkendelse.

Som tidligere nævnt har Røde kors et lignende tilbud, men dette henvender sig alene til udsatte familier, hvilket er et positivt tiltag, men der er andre end kun udsatte familier der har gavn af sådanne tilbud, hvilket min analyse viser. Derudover vil det være min forståelse, at en blandet gruppe kan lære mere af hinanden, end hvis alle har den samme fællesnævner. Derudover vil familier der deltager hos Røde Kors, allerede have fået et mærkat som værende udsat, i modsætning til Familieklubben, hvor alle er velkomne.

Jeg hverken kan eller vil ikke påstå, at depression, angst, stress eller andet, kan kureres ved at være i socialt samvær, deltage i fællesskaber og blive anerkendt, men jeg vil ud fra min analyse argumentere for, at udbyttet er positivt, og at når noget opleves som positivt,

giver det en gavnlig effekt for det mentale helbred, og vil derfor kunne opfattes som en præventiv effekt. Derfor mener jeg, at såfremt dette kunne udbredes, vil flere kunne få samme positive oplevelse og en forståelse af, at man stadig godt kan være karriereræser, men alligevel prioritere tid sammen med familie og andre. Jeg vil derfor, grundet ovenstående, argumentere for, at socialt samvær og anerkendelse, kan være en arbejdsmetode der kan anvendes, når der adresseres problemstillinger, der kan forstås som en samtidsdiagnose.

Specialets problemformulering

Dette speciale besvarer problemformuleringen:

Hvordan kan frivilligt socialt arbejde i projektet Hele Danmarks Familieklub, bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst?

Specialet besvarer problemformuleringen, ud fra en hermeneutisk tilgang, hvor besvarelsen er udformet efter en tolkning på specialets empiri, egne forforståelser og teori. Teorien der er anvendt til at tolke empirien, er Axel Honneths teori om anerkendelse og Zygmunt Baumans teori om frigørelse. Som tidligere beskrevet kan Honneths teori hjælpe med at forklare og forstå hvordan mangel på anerkendelse kan ses som en samtidsdiagnose, og Baumans teori kan hjælpe med at forklare og forstå, den individualistiske samfundsudvikling, og hvad dette kan have af betydning for den enkelte.

Opsummering af besvarelser på specialets underspørgsmål

Specialet første underspørgsmål lød:

Hvilke sociale problemstillinger adresseres i Familieklubben og hvordan arbejdes der i praksis med familierne for at bidrage til løsninger?

Gennem analysen tolkede jeg, at der tydeligt viste sig et mønster af, at de frivilliges arbejde i Familieklubben, hovedsageligt bygger på en anerkendende tilgang til familierne, hvor fællesskab og fælles aktiviteter er i højsædet. Udover dette, var der ikke fokus på Familieklubbens yderligere målsætninger. Årsagerne til dette tolkede jeg, at eftersom ingen familier havde givet udtryk for særlige problemstillinger, samt de frivilliges vurderinger af familierne ikke gav anledning til at tro, at der var særlige problemstillinger der krævede støtte eller rådgivning, blev dette ikke vurderet som relevant.

Gennem analysen tolkede jeg også, at der ikke foreligger nogen form for samarbejde mellem offentlige institutioner og de frivillige, til trods for at dette er en målsætning for Familieklubben. Jeg stillede mig derfor kritisk over for spørgsmålet, hvorvidt en familie med særlige problemstillinger reelt ville kunne få støtte og rådgivning i Familieklubben.

For familiernes vedkommende, tolkede jeg, at ingen af familierne selv mente, at de havde et behov for støtte og rådgivning, og var heller ikke bevidste om, at det var en mulighed at modtage i Familieklubben.

Min besvarelse af underspørgsmålet, blev ud fra analysen, tolket til at Familieklubben ikke adresserer særlige sociale problemstillinger, og at der heller ikke arbejdes med løsninger af problemstillinger. Jeg kan dog ikke konkludere, at der ikke findes en særlig arbejdsmetode, såfremt der var familier med særlige sociale problemstillinger. Ud fra min analyse er det min forståelse, at den anerkendende tilgang i Familieklubben kan forstås som en arbejdsmetode og har haft positiv effekt på familierne.

Specialets andet underspørgsmål lød:

Hvordan kan Familieklubben arbejde med problemstillinger der kan forstås som en samtidsdiagnose?

Gennem analysen tolkede jeg, at anerkendelse generelt har en positiv effekt. Dog er det afgørende for den enkelte, at anerkendelsen er gensidig for at virke positivt. Jeg kan ud fra min analyse, ikke påstå eller konkludere, at anerkendelse alene kan kurere eller forebygge mentale udfordringer eller diagnoser, men jeg kan argumentere for, at det vil have en positiv effekt på nutidens samtidsdiagnose, og dermed kan det ikke afvises, at der også kan ligge en præventiv effekt i det. Som tidligere nævnt, kan den positive effekt dog variere, alt efter med hvilken tilgang den enkelte deltager.

Min besvarelse var derfor, at jeg mener det kun kan være positivt, at sådanne tiltag eller tilbud udbredes, så flere får mulighed for at deltage. Jeg mener også, at det ikke alene skal møntes på udsatte familier, men være for alle og derfor også kan opfattes som en arbejdsmetode der adresserer problemstillinger der kan forstås som samtidsdiagnoser.

Samlet besvarelse

Specialets problemformulering lyder:

Hvordan kan frivilligt socialt arbejde i projektet Hele Danmarks Familieklub, bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst?

Tilgang og arbejdsmetode

Gennem analysen har jeg tolket, at Anne og Beate har forskellige tilgange til familierne i Familieklubben, og at især Beate inddrager egne erfaringer og holdninger i sit praktiske arbejde i Familieklubben. Jeg tolkede også at baggrunden for, eller årsagen til, at Anne og Beate udfører frivilligt socialt arbejde i Familieklubben, hviler på forskellige grundlag. Anne tolkede jeg, har mere egeninteresse i arbejdet end Beate, der mere ønsker at dele ud af overskud og ressourcer. Der kan derfor diskuteres hvordan det frivillige arbejde i praksis udføres og hvilken betydning det kan have for de deltagende familier. Eksempelvis kan det diskuteres, hvorvidt Annes egeninteresse påvirker de aktiviteter hun mener der skal foregå. Altså, er hovedformålet at hun kan analysere på familiedynamikker, som hun udtalte var interessant for hende, eller kan hun lægge interessen fra sig, og fokusere mere på hvordan familierne og børnene interagerer og ud fra dét vælge hensigtsmæssige aktiviteter?

I forhold til Beate, lagde hun meget vægt på, at børnene skal være medbestemmende i forhold til hvilken mad der skal laves, da hun mener det gør at børn ikke er så kræsne. Det fremgår ingen steder, at hverken familier eller børn skal deltage i forhold til mad, så det kan derfor diskuteres, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at inddrage personlige holdninger og praktisere det i det frivillige arbejde. Ikke for at sige at det er forkert, at børnene kan få lov at være medbestemmende, det mener jeg selv er fornuftigt til en vis grad. Pointen er, at diskussionen nærmere skal gå på rammerne for Familieklubben. Gennem analysen, tolkede jeg, at de ydre rammer for Familieklubben var fastlagt, men at de frivillige, ud over dette, lader til selv at kunne bestemme hvad og hvordan aktiviteterne skal foregå. Jeg mener umiddelbart at det kan være et godt udgangspunkt, at det er stor medbestemmelse, og at Anne og Beate gør et godt stykke arbejde, men, der kan opstå andre emner, eller aktiviteter der kan blive udfordret, såfremt det bliver for personlige holdninger der skinner igennem, og ikke nødvendigvis vil være i overensstemmelse med familiernes, eller de andre frivilliges holdninger. Eksempelvis kunne visse aktiviteter, særligt gå på fysisk udfordrende aktiviteter for børnene, fordi én har særinteresse på børns fysiologiske udvikling, og bare fordi der er én der mener det er det mest rigtige og det derfor skal være sådan, er det ikke ensbetydende

med, at det er godt for alle. Derfor er pointen, at skal det fungere optimalt, mener jeg ud fra min analyse, at der som udgangspunkt skal være enighed om aktiviteter, og at særlige personlige holdninger og interesser, bør holdes ude af det frivillige arbejde.

Jeg vil også argumentere for, at det er relevant at huske på tidligere redegørelse for samtidsdiagnose som depression og angst. Med dette in mente mener jeg derfor, at der er stor sandsynlighed for, at der blandt familierne findes særligt udsatte eller usikre personligheder, der kan være i risiko for at føle sig "forkert", såfremt der er en særlig adfærd der praktiseres. Jeg mener derfor, at der kan argumenteres for, at mere rammesætning for hvordan, indholdet af aktiviteter skal foregå, vil skabe mere tryghed for de fleste, da det i så fald vil være mere tydeligt hvad der skal foregå og hvordan, samt hvilke eventuelle forventninger der er, til de deltagende familier og deres børn.

Jeg kunne ikke gennem min analyse klarlægge eller præcisere hvilken type socialt arbejde der foregår i Familieklubben, men gennem analysen fremgår det tydeligt, at Anne og Beate, har en meget anerkendende tilgang til familierne, og i høj grad er fokuseret på, at alle skal have det rart når de er sammen.

Forskellig opfattelse af problemstillinger

Der viste sig i min analyse, en tydelig forskel på, hvordan Anne og Beate opfattede familierne, og hvordan familierne opfattede sig selv, i forhold til at have særlige problemstillinger. Familierne vurderede ikke selv at have nogen, hvor der fra Anne og Beates opfattelse var problemstillinger til stede. Anne og Beates opfattelser af familierne var dog også forskellige, hvilket kan skyldes alder og baggrund og hvordan de derfor opfatter og vurderer familierne. Anne synes ikke problemstillingerne er tydelige, hvor imod Beate mener de er meget tydelige.

Derudover viste analysen også, at der mellem Anne og Beate og familierne, var stor forskel på, hvordan oplevelsen af tilbud og støtte og rådgivning var til stede. Anne og Beate udtaler, at familierne er blevet gjort opmærksom på det, hvor imod familierne udtaler, at de slet ikke har kendskab til, at dette var en mulighed. Jeg mener derfor, at såfremt det frivillige sociale arbejde, skal have en effekt på det sociale arbejde i samfundet, skal der være tydeligere dialog i forhold til hvad det er de reelt tilbyder. Dette kan gøre på flere måder, men det lader til, at det i hvert fald er noget der skal gøres opmærksomt på mere end én gang.

Udover dette, kan det diskuteres hvor stor en betydning det har, at frivillige der ikke har en professionel baggrund, eller har forskellig professionel baggrund, for hvordan de ser og opfatter eventuelle problemstillinger forskelligt og hvordan de i så fald arbejder med dem.

Det umiddelbare indtryk af Familieklubben, giver ikke udtryk for, at det er et sted der henvender sig decideret til udsatte familier. Familierne der deltager i den pågældende Familieklub, giver heller ikke udtryk for, at have problemstillinger de har behov for hjælp til at løse. Eftersom vi alle er en del af det moderne præstationssamfund der kan medvirke til Anders Petersens beskrivelse af en samtidsdiagnose, kan der argumenteres for, at vi alle har problemstillinger i større eller mindre grad, og er mere eller mindre i stand til at håndtere disse. Dette kan også være årsagen til, at familierne ikke selv vurderer at have problemstillinger, da det er en generel negativ påvirkning af det moderne samfund vi alle mærker mere eller mindre. Altså presset fra samfundet, at være i konstant udvikling og kunne fremvise præstationer på alle områder hvor vi færdes, og derfor kan have brug for at blive sat i en anden sammenhæng, hvor dette ikke har betydning, men hvor fællesskabet der opleves er på det mere personlige plan, og ikke ud fra hvem man er, hvor man kommer fra og hvor dygtig man er til en given ting, eller fag.

Jeg vil vove at påstå, at såfremt en familie føler behovet for at tilmelde sig frivillige tilbud, vil der være bagvedliggende årsager der gør sig gældende, og ikke nødvendigvis "kun" et behov for at se andre mennesker, men mere en mangel på at føle sig som en del af noget større og som en værdi der bidrager til dette fællesskab.

Personligt udbytte

Analysen viste, at familierne ikke personligt mente, at de fik noget ud af at komme i Familieklubben. Dette har jeg argumenteret for, hvordan jeg mener at det for Christas vedkommende kan tolkes, at hendes positive omtale og lyst til at melde sig til igen, viser at hun alligevel får noget positivt ud af at deltage i Familieklubben, og at det for Dina og Dans vedkommende kan give god mening, at de ikke føler at få så meget ud af at komme der. Pointen her er, at såfremt det er et rart sted at komme, og familierne tilmelder sig grundet mangel på socialt samvær, kan der derfor argumenteres for, at der i Familieklubben kunne være mere fokus på samtaler, hvor der kan udtrykkes hvilke behov den enkelte har, og eventuelt får dækket ved at komme der. Altså, at der udover i indholdet bliver mere fokus på dialog, uden at det skal fremstå som en samtalegruppe. På denne måde, vil jeg argumentere for, at hver familie kan reflektere mere over årsagen til hvorfor de er der, og hvilket udbytte eller mangel på sammen de får. Måske ville familiernes svar have været anderledes, såfremt dette var en del af indholdet i Familieklubben.

Samtidsdiagnoser

I min analyse, hvor der var stort fokus på arbejdsmetode og udbytte af det, blev det min fortolkning og forståelse, at anerkendelse har stor betydning og også en positiv effekt generelt. Derfor argumenterede jeg for, at når noget føles rart og godt, vil det have en positiv effekt på det enkelte menneske, der dermed får det bedre. Jeg er bevidst om, at jeg ikke kan konkludere, at denne positive effekt kan kurere eller virke præventivt på udbredelsen af eksempelvis stress og angst, men ud fra min forståelse af udbyttet af anerkendelse som arbejdsmetode, kan det ikke udelukkes, at der er en sandsynlighed for, at det for nogen, vil kunne have en positiv effekt på det mentale helbred.

I det moderne samfund, hvor alle har travlt hver især, mener jeg også at Familieklubben er et meget positivt projekt, der sætter samvær i højsæde, hvor familierne får kvalitetstid sammen, der for nogle familier kan være svær at prioritere i hverdagen.

Besvarelse

Da min analyse er udformet efter den hermeneutiske videnskabssteoretiske tilgang, er det min fortolkning og forståelse der ligger til grund for besvarelsen. Som jeg tidligere har gjort rede for, ville en anden videnskabssteoretisk tilgang og andre valgte teorier, kunne nå frem til en anden forståelse, og dermed en anden besvarelse.

Ud fra min analyse, har jeg fået en forståelse af, at det frivillige sociale arbejde i Hele Danmarks Familieklub har stor mulighed for at bidrage til det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst.

Denne forståelse har jeg fået, efter min analyse der viser, at anerkendelse og socialt samvær er et behov for langt de fleste mennesker, og at der er mulighed for, til dels, at få dækket dette behov i Familieklubben. Da flere store teoretikere og sociologer mener, at manglende anerkendelse kan være en medvirkende årsag, altså en generativ mekanisme, til depression, angst og andet, er det derfor min forståelse, at det meget anerkendende frivillige sociale arbejde der udføres i Familieklubben, kan være medvirkende til, at færre vil udvikle disse symptomer og dermed få færre sociale problemer. Altså er det min forståelse, at såfremt Familieklubben kan være med til at reducere udviklingen af sociale problemer, bidrager den således til det sociale arbejde, i en samfundsmæssig kontekst.

Tidligere gjorde jeg rede for Røde kors, og deres Familieklub, hvor der er fokus på, at det er et tilbud målrettet udsatte familier. Til forskel fra dette, er det i Hele Danmarks Familieklub, alle typer familie der kan deltage. Denne tilgang mener jeg er optimal, da det ikke kun er udsatte familier der oplever mangel på socialt samvær og social anerkendelse. Derudover har jeg en forståelse af, at familier kan være tilbageholdende med at tilmelde sig, såfremt tilbuddet er rettet mod "Udsatte familier". Det viser sig også i min analyse, at Dina og Dan i høj grad ikke føler sig udsat på nogen måde, da de grundet målsætningerne, ytrede tvivl om, hvorvidt de var i målgruppen. Derfor mener jeg det er vigtigt at der ikke sættes mærkater på, men at alle skal være velkommen og vægtes lige højt. Dermed vil jeg argumentere for, at der er større sandsynlighed for, at flere reelt udsatte familier, ikke vil være tilbageholdende med at tilmelde sig, og at det frivillige sociale arbejde dermed kan nå endnu længere ud, og deraf bidrage endnu mere til det sociale arbejde i samfundet.

Samlet set er det, ud fra min analyse, min forståelse at samfundsudviklingen er en medvirkende årsag, til den generelle mangel på anerkendelse, socialt samvær og fællesskab, og at det kan være udfordrende at være familie og føle nærhed og fællesskab i hjemmet, og finde kvalitetstid med sine børn. Det kan også forstås ud fra Zygmunt Bauman, at moderne forældre jagter karrierer og stabil eller maksimal indtægt, og søger lykken i den kommende fremtid i stedet for at være i nutiden (Bauman, 2006).

Uanset hvordan man vælger at tolke det, er min forståelse, at Familieklubben bidrager til det sociale arbejde, ved at kunne være et frirum, en pause, og et sted hvor der ikke er noget man skal præstere eller nå. Så kan det diskuteres om det kan opfattes og forstås som et knagefællesskab for det moderne menneske. Jeg vil dog argumentere for, at min analyse viser, at familierne har haft gavn af at komme i Familieklubben og at det derfor ikke alene kan opfattes som et knagefællesskab, men i højere grad en generel mangel på fællesskab og anerkendelse der kan begrundes med samfundsudviklingen. Eksempelvis vil Christa meget gerne melde sig til igen, da hun og hendes familie oplever det som et positivt sted at være og have tid sammen.

For at præcisere, hvordan jeg mener at Familieklubben bidrager samfundsmæssigt i denne henseende, har jeg en forståelse af, at jo flere forskellige familier der kan få gavn og positivt udbytte af tilbuddet, vil det omtales positivt og dermed kunne påvirke flere til at deltage, og at endnu flere dermed også mærker den positive effekt. Det vil sige, at det kan blive som en dråbe i en stille sø, der sender flere og flere positive ringe ud. På den måde er der mulighed for at det frivillige sociale arbejde i Familieklubben kan skabe en ændring på sigt,

hvor det går op for den enkelte, at det ikke altid er næste uge, eller næste år, men lige nu og her der kan være rart at være, og begynder at prioritere anderledes, og får en mere anerkendende tilgang til det omkringliggende samfund og medborgerne i det. Som Charles Taylor mener, kan et samfund ændre sig, da samfundet består af mennesker, og mennesker kan ændre sig (Taylor, 2002).

Jeg er bevidst om, og har tidligere gjort rede for mine refleksioner over metode og dataindsamling, at jeg ikke kan generalisere ud fra mine to familier. Dog mener jeg der kan være grund til at antage, at specialets analyse og besvarelse af problemformulering, kan ligge til grund for en bredere undersøgelse med fokus på specialets problemformulering.

Perspektivering

Jeg vil afslutte specialet, med en perspektivering til den nuværende corona pandemi, der har ramt os alle på forskellige måder og uanset, skabt en højst usædvanlig situation, vi alle har måttet forsøge at tilpasse os. For nogle har det gået lettere end for andre.

Medens jeg har arbejdet på specialet og interesseret har fulgt med i nyhederne, er der nogle ting jeg især har fundet relevant at tage med her. Dette omhandler især stigningen af frivilligt arbejde under krisen, en diskussion om behovet for fællesskab og manglende anerkendelse og endeligt, nogle tanker om frihed.

Én af de ting der fra starten optog min interesse, var hvordan rigtigt mange civile personer, tilsyneladende helt uden egeninteresse, meget tidligt organiserede sig på forskellig vis, og især anvendte muligheden for at oprette grupper på facebook, der henholdsvis kan tilbyde og efterspørge hjælp. Dette har også vakt stor interesse hos Center for Frivilligt Socialt Arbejde og flere sociologer. Derfor skal Københavns Universitet sammen med Center for Frivilligt Socialt Arbejde kortlægge og undersøge omfanget og udbyttet af det frivillige arbejde, der nærmest er eksploderet siden krisen startede (soc.ku, 2020). En forklaring til, hvorfor der er så mange der har meldt sig frivilligt arbejde, kommer Jonas Toubøl med, fra sociologisk institut ved Københavns Universitet: *“Når samfundet står i en krisesituation, rykker vi sammen, og samfundssindet bobler og syder. Så ser vi en opblomstring af spontant organiseret hjælp”* (Toubøl, i Soc.ku, 2020).

Dette fandt jeg umiddelbart meget interessant, eftersom jeg i specialet har gennemgået undersøgelser, der viser at der er mange forskellige årsager til, hvorfor mange melder sig til

frivilligt arbejde, og at tendensen viser større egeninteresse som årsag. Nu har der i vores nutid, ikke tidligere været en sådan pandemi, men i forhold til specialet, finder jeg det relevant at perspektivere til, altså at en krise der rammer hele samfundet, får folk til at samle sig og skabe sammenhold og inspirerer til stor hjælpsomhed blandt langt de fleste.

Med min udvalgte litteratur taget i betragtning, samt Jonas Toubøls udtalelse om krise og sammenhold, kan man forstå udbredelsen af det frivillige sociale arbejde således, at krisen har været årsagen til den, ellers manglende følelse af sammenhold, og derfor vil alle hjælpe hinanden. Måske kan der være en permanent ændring på vej, hvor mennesker gennem den hjælp de har tilbudt eller modtaget, har mærket positiv effekt og taknemmelighed og fortsat gerne vil yde hjælp fremover, hvor behovet er for det.

Gennem specialet har jeg undersøgt Hele Danmarks Familieklub, gjort rede for flere teoretikere og deres syn på det moderne samfund og mulig bagside, samt gennem min analyse argumenteret for, at tilbud eller tiltag der fokuserer på socialt samvær, fællesskab og anerkendelse, kan gavne det sociale arbejde i en dansk samfundsmæssig kontekst. Medens jeg arbejdede med denne undersøgelse, blev verden forandret, også vores lille Danmark.

I utallige pressemøder, har Statsminister Mette Frederiksen stået og både efterlyst, men også rost samfundssindet hos danskerne. På DR er der fællessang, der også er med til at skabe sammenhold og fællesskab, og skolerne har oprettet virtuelle rum, hvor elever kan mødes. Der er altså taget mange initiativer, for at alle skal føle sig som en del af fællesskabet, og digitaliseringen er anvendt på mange kreative måder, for at kunne nå hjem i alle dagligstuer.

Til trods for flere tiltag og virtuelle løsninger, viser det sig dog stadig, at det for mange ikke er tilstrækkeligt. Aarhus universitet lavede i april 2020, en undersøgelse om børn og forældres trivsel under nødundervisning under corona. Undersøgelsen er foretaget for børn fra 3. til 9. klasse. Undersøgelse viser, at 92% føler sig ensomme i forskellig grad, til trods for, at 80% har virtuel kontakt med andre klassekammerater én eller flere gange om ugen (Qvortrup, Qvortrup, Wistoft & Christensen, 2020). Dette viser med tydelighed, at det ikke er tilstrækkeligt kun at kunne tale sammen på afstand og ses på en skærm. Der er en generel mangel på, og et savn af almindeligt socialt samvær, og det er ikke kun børn der mærker dette.

Igen, med min udvalgte litteratur taget i betragtning og resultatet af min analyse, viser det klart, at mennesker er sociale, og trives ikke i ensomhed, men har et grundlæggende behov for socialt samvær og fællesskab, i større eller mindre grad. Det er også interessant, at alle

under krisen har været tvunget til, mere eller mindre at være isoleret. Måske vil samfundet derfor blive mere socialt efter krisen, når alle har mærket savnet og derfor vil sætte meget større pris på samværet og fællesskabet efter krisen, og ikke tager det for givet.

Til fagbladet 3F fra 1. maj 2020, har lektor i sociologi ved Aalborg universitet, Søren Rudbæk Juul udtalt, at en fælles fjende skaber fællesskab og giver alle en følelse af, at være en del af noget større, og kalder det nutidige fællesskab for et risikofællesskab, der ikke er set siden 2. verdenskrig. Søren Rudbæk Juul udviser dog ikke større optimisme, i forhold til, om dette sammenhold og fællesskab vil være vedvarende, når først krisen er ovre, men sætter spørgsmålstegn ved udsigten til det. 3F har stået bag en undersøgelse blandt deres tillidsrepræsentanter, hvoraf 60 procent har svaret, at årsagen til den styrkede fællesskabsfølelse i samfundet, skyldes pandemien (Schmidt & Frederiksen, 2020)

Til trods for Søren Juuls, ikke umiddelbare optimisme, kan det dog ikke udelukkes at der måske kan være en permanent ændring på vej, at folk viser mere åbenhed og anerkendelse over for hinanden og større tolerance og lyst til mere fællesskab, der ikke kun er baseret på egeninteresse.

Den sidste ting jeg vil komme ind på er friheden. Nu har vi alle følt at hverdagen blev ændret fra den ene dag til den anden. Der skulle findes andre måder at arbejde på, og mange skulle pludselig være både skolelærer, passe børn og arbejde hjemmefra. Henrik Høgh-Olesen, psykolog og professor i social- og personlighedspsykologi, skriver i Alt om Psykologi: *“Mennesker er sociale dyr, der finder støtte og glæde i andres selskab, men lige nu skal vi helst undgå hinanden. Alle er sendt ud i det ukendte på ubestemt tid, og det reagerer vi forskelligt på som mennesker. Mennesker har forskellige behov for struktur . . . Der er samtidig en klar sammenhæng mellem struktur og angst”* (Høgh-Olesen, 2020).

Nu er denne artikel skrevet under corona krisen, men udtalelserne og påstanden om hvordan vi er som menneske er generel. Dette finder jeg relevant, da jeg gennem min analysen fandt, at socialt samvær og fællesskab generelt vil gavne mennesker positivt, og især også positivt, i forhold til samtidsdiagnose som mangel på anerkendelse. Derudover er det også relevant, at mennesker har brug for struktur, da manglen tilsyneladende kan medvirke til diagnosen angst. Denne mangel på struktur der er for nuværende, for alle større skoleelever og de mange der er hjemsendte, kan altså være medvirkende til udvikling af diagnosen angst. Samtidigt viser det også, i forhold til Zygmunt Bauman, at en egentlig frigørelse og individualist tilværelse ikke nødvendigvis giver lykke, men snarere at indordne sig under de normer og strukturer der er i samfundet, da det tydeligvis er et grundlæggende menneskeligt behov. Måske kan der være en permanent ændring på vej, Måske vil de unge

mennesker sætte mere pris på skolen og den rammesætning den bringer til dagligdagen og også fremover gerne vil være en del af samfundets strukturer, frem for at forsøge at bryde ud af det.

Måske vil alle generelt sætte mere pris på deres hverdag igen, men forhåbentlig også have haft en oplevelse af, at tiden de har tilbragt hjemme med familien er værd at prioritere, også fremover.

Pandemien har været tragisk på mange måder. Mange har mistet deres kære og rigtig mange er ramt hårdt økonomisk. Men, i dette mørke kan der være et lille lys, der i fremtiden kan ændre menneskene og dermed hele samfundet. Ændringer som omfatter mere anerkendelse af hinanden, mere prioritet af socialt samvær og fællesskab, og et ønske om, at være en del af samfundet, men hvor de sidste måneder, hjemme med familien også har givet rigtig mange mennesker mulighed for at reflektere over, hvad og hvordan der prioriteres fremover. Med disse ændringer vil der være mulighed for flere positive ændringer, såsom færre psykiske lidelser som angst, depression, stress og udmattelse, og derfor giver mere glæde til alle. Uanset, bliver det interessant at følge med i, hvad denne corona krise har betydet for samfundet fremover.

“Verden, som vi har skabt den, er et produkt af vores tankeprocesser. Den kan ikke ændres uden at ændre vores tænkning.”

-Albert Einstein- (Udforsksindet.dk, 2019).

Litteraturliste

- A. P. Møller fonden** (u.å.) *Hele Danmarks familieklub*. København. Lokaliseret d. 10. marts på: <https://www.apmollerfonde.dk/projekter/kfum-hele-danmarks-familieklub/>
- Andersen, P. Ø., Hansen, M. & Varming, O.** (2012) *Psykologisk Pædagogisk Ordbog*. (17. udgave) Forlag: Hans Reitzel
- Bauman, Z** (2006): "Frigørelse". I: *Flydende modernitet* (siderne 25-71) København: Hans Reitzels Forlag.
- Boje, T. P., Fridberg, T. & Ibsen, B.** (2006) *Den frivillige sektor i Danmark - omfang og betydning*. København: Socialforskningsinstituttet. Lokaliseret d. 8 marts på: <https://www.vive.dk/media/pure/3509/269812>
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L.** (2015) *Kvalitative metoder, en grundbog*. (2. udgave) København: Hans Reitzels forlag.
- Bundesen, P & Henriksen, L. S.** (2016) *Frivilligt socialt arbejde* kap 25 I Møller, I. H. & Larsen, J. E. Social politik (4. Udgave) København: Hans Reitzels forlag
- Carlsen, L. T.** (2018) *Forskningsetik i praksis* i **Olesen, P. O. & Monrad, M.** (2018) *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.
- fdf.dk** (u.å.) *Hvad er fdf*. Lokaliseret d. 10 marts 2020 på: <https://fdf.dk/om-fdf/hvad-er-fdf/>
- Fridberg, T.** (u.å.) *Frivilligt socialt arbejde og den frivillige sektor* I Haahr, U. & Karlsson, O. *Danmarksbilleder SFI's forskning gennem 50 år*. København: Schultz Grafisk A/S
- Fridberg, T. & Henriksen, L. S.** (2014) *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. SFI. København: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S
- Fridberg, T. Kock-Nielsen, I. & Henriksen, L. S.** (2006) *Frivilligt arbejde* I Boje, T. P. Fridberg, T. & Ibsen, B. *Den frivillige sektor i Danmark - omfang og betydning*. København: Socialforskningsinstituttet. Lokaliseret d. 8 marts på: <https://www.vive.dk/media/pure/3509/269812>
- Gilje, N.** (2017) *Hermeneutik - teori og metode* i Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. *Kvalitativ analyse, syv traditioner*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hele Danmarks familieklub** (2018) *Hvad er en familieklub*. Lokaliseret d. 10. marts 2020 på: <https://heledanmarksfamilieklub.dk/vil-du-vaere-med/>
- Høgh-Olesen, H.** (2020) *Coronakrisen påvirker os forskelligt alt efter*

personlighedstype. Alt om psykologi. Lokaliseret d. 4. maj 2020 på:
<https://altompsykologi.dk/2020/03/coronakrisen-paavirker-os-forskelligt-alt-efter-personlighedstype/>

Høyer, K. (2012): *Hvad er teori, og hvordan forholder teori sig til metode i*: Vallgård, S. & Koch, L. (red.) (2012) *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab*. København: Munksgaard. 4. Udgave, 2. Oplag

Ibsen, B. (2006) *Foreninger og de frivillige organisationer* I Boje, T. P., Fridberg, T. & Ibsen, B. **Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning**. København: Socialforskningsinstituttet. Lokaliseret d. 8. Marts på:
<https://www.vive.dk/media/pure/3509/269812>

Juul, S (2010): *Solidaritet, anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft*. København. Hans Reitzels Forlag

Juul S. (2017) *Selvets kultur*. Forlag: Hans Reitzel.

Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2017) *Kvalitativ analyse - syn traditioner*. Hans Reitzels forlag.

Kristiansen, S. (2017) *Fortolkning, forforståelser og den hermeneutiske cirkel* I Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. *Kvalitativ analyse, syv traditioner*. København: Hans Reitzels forlag.

Kvale, S & Brinkmann, S. (2009): *Interview - Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag. 2. udgave, 5. oplag.

Københavns Universitet (2020) *Sociologer kortlægger frivilligt arbejde og samfundssind under coronakrisen*. Sociologisk institut. Lokaliseret d. 4 maj. 2020 på:
<https://www.soc.ku.dk/instituttet/nyheder /sociologer-kortlaegger-frivilligt-arbejde-og-samfundssind-under-coronakrisen/>

Lindhardt, A. (u.å.) *Det værste ved ensomhed er, at man ikke udveksler tanker og følelser med andre mennesker*. Psykiatrifonden. Lokaliseret d. 20. april. 2020 på: <https://www.psykiatrifonden.dk/det-mentale-motionscenter/ensomhed/det-vaerste-ved-ensomhed-er-at-man-ikke-udvek-sler-tanker-og-foeelser-med-andre-mennesker.aspx>

Monrad, M. & Olesen, P. O. (2018) *Kvalitet og kritik* i Olesen, P. O. & Monrad, M. *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.

Nørregaard, D. (2017) *Slip frivilligheden løs*. Center for frivilligt arbejde. Lokaliseret d. 23.

- marts 2020 på: <https://frivillighed.dk/viden-og-fakta/artikler/slip-frivilligheden-loes-muligheder-og-udfordringer-i-det-kommunale>
- Olesen, P. O. & Monrad, M.** (2018) *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.
- Petersen, A.** (2016). *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Qvortrup, A. Qvortrup, L, Wistoft, K & Christensen, J.** (2020) *Nødundervisning under corona-krisen – et elev- og forældreperspektiv. Samlet data-rapport*. Lokaliseret d. 4. maj 2020 på: <https://politiken.dk/incoming/static/7763874-200426-Nødundervisning-corona-samlet-data-rapport-SDU-AU.pdf>
- Regeringen** (2010) *National Civilsamfundsstrategi*. Lokaliseret d. 23. marts 2020 på: <https://sim.dk/media/15039/national-civilsamfundsstrategi-en-styrket-inddragelse-af-civilsamfundet-og-frivillige-organisationer-i-den-sociale-indsats.pdf>
- Retsinformation** (2018) *Databeskyttelsesloven*. Lokaliseret d. 4. april 2020 på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=201319#id71265882-401a-48bd-b374-8e28e4cb0343>
- Røde kors** (u.å.) *Støtte til børnefamilier i en udsat situation*. Lokaliseret d. 11. marts 2020 på: <https://www.rodekors.dk/vores-arbejde/stoette-til-boernefamilier-i-en-socialt-udsat-position>
- Rådet for socialt udsatte (2018)** *Holdninger til socialt udsatte - svar fra 1.079 danskere*. Lokaliseret d. 14. maj 2020 på: https://www.udsatte.dk/dyn/resources/Publication/file/2/92/1519983063/holdningsundersoegelse_danskernes-holdninger-til-socialt-udsatte-2017.pdf
- Schmidt, A., B. & Frederiksen, L., K.** (2020) *3F'erne: Corona-krisen har styrket fællesskabsfølelsen*. Fagbladet 3F. Lokaliseret d. 7. maj 2020 på: <https://fagbladet3f.dk/node/52254>
- Social- og indenrigsministeriet** (u.å.) *Historien om den frivillige sociale indsats*. Lokaliseret d. 14. marts 2020 på: <https://sim.dk/arbejdsomraader/frivillig-social-indsats/den-frivillige-sociale-indsats/historien-om-den-frivillige-sociale-indsats/>
- Spejdernet** (u.å.) *Projekter, Hele Danmarks Familieklub*. København. Lokaliseret d. 10. Marts 2020 på: <https://spejdernet.dk/projekter/hele-danmarks-familieklub/>
- Tanggaard, L & Brinkmann, S.** (2015) *Interviewet: Samtalen som forskningsmetode i:*

Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.) (2015): *Kvalitative metoder - En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag. 2. udgave, 2. oplag.

Taylor, C. (2002) *Modernitetens ubehag I Autencitetens ubehag*. Oversat af Peer F.

Bundgaard. Forlaget Philosophia

Udforsk sindet (2019) *5 citater af Albert Einstein om personlig udvikling*. Lokaliseret d. 4. maj 2020 på: <https://udforsksindet.dk/5-citater-af-albert-einstein-om-personlig-udvikling/>

Storm, M. W. (2020) *DR's serie om det moderne moderskab er uoplyst og banal*.

Politiken. Lokaliseret d. 10. marts

på: <http://woview.infomedia.dk.zorac.aub.aau.dk/?url=https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art7642479/DRs-serie-om-det-moderne-moderskab-er-uoplyst-og-banal&OpointData=dc9c6e2909998d4ef98a88a4ec719c54JmlkX3NpdGU9MjQ5MzUzJmlkX2FydGljbGU9Mjg4NTUmaWRfdXNlci0yODQwJmlkX2FwcGxpY2F0aW9uPTEwMDAzNTkmbGFuZz1lbg==>

Bilagsliste

Bilag 1: Spørgeskema til frivillige i Hele Danmarks Familieklub

Bilag 2: Spørgeskema til familier i Hele Danmarks Familieklub